

TARTU ÜLIKOOL  
Pärnu Kolledž  
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Tiina Lall

**UUSASUNDUSE ELANIKE VAJADUSED SOTSIAALSE  
ELUKESKKONNA ELUKVALITEEDI TÕSTMISEKS  
RIISALI KOGUKONNA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Matti Raudjärv

Pärnu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele .....

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud "...“..... a.

TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse osakonna juhataja Tiiu Kamdron

.....

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

## EESSÕNA

Tänapäeval kogukondades ühiselu kvaliteedi tõstmiseks ja eluolu jätkusuutlikuks arenguks ei piisa ainult kohaliku omavalitsuse tööprotsessidest ja otsustest vaid vaja on juurde kaasata ka kogukonda ennast kes vastutaks ja kohustaks oma külaelu arendama. Kogukonna tunne ei teki niisama, see on kui juhtimine rohujuure tasandilt, kus iga külaelanik saab anda oma panuse kodukohas eluolu paremaks muutmise nimel, millest saab välja kujuneda jätkusuutlik areng, mis on külas eluolu säilimiseks väga vajalik.

Minu nägemus elujõulisest külast on selline kus kõik, nii noored kui eakad, teevad üheskoos midagi oma küla heaks. Edendavad heakorda ning loovad ja väärtustavad ühiseid traditsioone mille kaudu saab võimalikuks kogukonda koos hoidev tihe ja hea läbikäimine külaelanike vahel. Kodanikualgatuse mõistmine ja kogukonnaliikmete omavahelise koostöö suurendamine tõhustab küla koostööd kohaliku omavalitsusega, võttes arvesse osapoolte soove ja vajadusi ning erinevaid võimalusi nende elluviimiseks.

# SISUKORD

EESSÕNA.....	3
SISSEJUHATUS.....	6
1. ASUNDUSPOLIITIKA TEOSTAMINE EESTI VABARIIGIS.....	9
1.1. Asunduspoliitika ajalooline käsitlus Eesti Vabariigis 20. sajandil .....	9
1.2. Uudisasunduste rajamise algus .....	15
1.3. Eeslinnastumine ja linnade tagamaad .....	17
1.4. Uusasumite teke ja areng .....	22
1.5. Kogukonna roll oma kodukoha arendamisel .....	24
2. UURIMUS RIISALI ELANIKE VAJADUSED SOTSIAALSE ELUKESKKONNA ELUKVALITEEDI TÕSTMISEKS .....	27
2.1. Uurimisprobleemiseade, uurimiseesmärgid ja – küsimused.....	27
2.2. Uurimismeetod, uurimuse läbiviimine ja valim.....	28
2.3. Uurimisandmete analüüs.....	31
2.3.1. Riisali kogukonna ajalooline taust.....	31
2.3.2. Riisali kogukonna asustuse paiknemine .....	33
2.3.3. Riisali kogukonna elanike sooline – ja haridustaseme struktuur.....	34
2.3.4. Riisali kogukonna elanike hinnangud KOV võimekuse kohta osutada oma elanikkonnale avalikke teenuseid .....	37
2.3.5. Riisali kogukonna elanike hinnangud piirkonna sotsiaalse elu-keskkonna ja sotsiaalse infrastruktuuri kohta .....	38
2.3.6. Riisali kogukonna elanike rahulolu elamisega Riisalis .....	39
2.3.7. Eluolu edendamise vajadused elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonnas.	41

2.3.8. Eluolu edendamise võimalused elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonnas .....	44
2.4. Arutelu ja järeldused .....	45
2.5. Diplomandi ettepanekud Riisali kogukonnas elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks .....	47
KOKKUVÕTE.....	49
VIIDATUD ALLIKAD.....	51
LISAD .....	57
Lisa 1. Riisali kogukonna kaugus vallakeskusest .....	57
Lisa 2. Riisali kogukonna detailplaneeringute kaart 2012.a. ....	58
Lisa 3. Riisali ajalooline kaart 1938.a.....	59
Lisa 4. Riisali kogukonna SWOT – analüüs .....	60
Lisa 5. Ankeetküsimustik.....	61
Lisa 6. Ekspertintervjuu ankeetküsimustik – Valga linnapea .....	70
Lisa 7. Ekspertintervjuu ankeetküsimustik– Karula vallavanem.....	72
SUMMARY .....	75

## SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö „Uusasunduse elanike vajadused sotsiaalse elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonna näitel" vajalikkus seisneb selles, et Riisali kogukonna elanikele jäävad kaugeks KOV poolt pakutavad avalikud teenused, mille tõttu on Riisali elanike elukvaliteet ja vaba aja veetmise võimalused piiratud ning puuduvad võimalused ühiskonnas sotsiaalsele kaasatusele, mille puudumisel võib tekkida hoopiski sotsiaalne tõrjutus, mis tähendab, et Riisali elanikel ei ole võimalust pääseda teenuste ja ressursside juurde, nagu ligipääs KOV sotsiaalteenustele ja –toetustele, haridusele, tervishoiuteenustele, infotehnoloogiale, kultuuri- ja vaba aja veetmise võimalustele.

Probleem, mis ajendas mind antud uurimustööd tegema on see, et Riisali kogukond paikneb Raavitsa külas Karula valla ja Valga linna äärealal. Perifeerses piirkonnas nagu Riisali jäävad Karula valla poolt pakutavad avalikud teenused Riisali elanikele kättesaamatuks mitmel põhjusel: logistiline kaugus valla keskusest, mis ei võimalda Riisali elanikel Karula valla poolt pakutavaid avalikke teenuseid tarbida nagu päevakeskustes või noortekeskustes käimine ja üritustest osavõtmine. Tugiisiku- ja lapsehoiuteenuse ning põhihariduse kättesaadavus valla keskuses tekitab logistilisi probleeme Riisali elanikele. Tugiisikuteenus jääbki kahjuks suures osas teenuse vajajatele kättesaamatuks kuna eakamad Riisali elanikud omavad elukoha registreeringut Valga linnas, mis ei võimalda jällegi KOV poolt pakutavaid tugiisikuteenuseid tarbida põhjusel, et nad on teise omavalitsuse elanikud. Sama kehtib ka nende lastega perede puhul, kes elavad Riisalis aga käivad Valga linna koolides, nende vanemad jäävad ilma esmakordselt koolimineva lapse toetusest ning koolilõputoetusest.

Uurimuse eesmärgiks on analüüsida Karula vallas Riisali kogukonna sotsiaalset elukeskkonda, sotsiaalset infrastruktuuri, KOV võimekust osutada oma elanikkonnale avalikke teenuseid ning külaelu edendamise vajadusi ja võimalusi Riisali kogukonnas, samuti elanikkonna rahulolu elamisega Riisalis.

Uurimiseesmärgist lähtudes on töös tõstatatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas hindavad Riisali kogukonna elanikud KOV võimekust osutada oma elanikkonnale avalikke teenuseid?
2. Kuidas hindavad Riisali kogukonna elanikud piirkonna sotsiaalset elukeskkonda ja sotsiaalset infrastruktuuri?
3. Kuidas on Riisali kogukonna elanikud rahul elamisega Riisalis?
4. Millised on külaelu edendamise vajadused Riisali kogukonnas?
5. Millised on külaelu edendamise võimalused Riisali kogukonnas?

Uurimusküsimustele baseerudes on lõputöö koostamiseks ja eesmärgi saavutamiseks vaja täita järgmised uurimisülesanded:

- tutvuda teoreetilise kirjandusega ja koostada töö teoreetiline raamistik;
- planeerida uurimus, koostada küsimustik ja valim;
- viia küsitlus läbi ja analüüsida andmed;
- uurimusele baseerudes tuua välja peamised järeldused ja nende põhjal teha ettepanekuid töösse Riisali sotsiaalse elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks.

Antud töö käigus viidi läbi uurimus kvalitatiivse uuringu tüüpi tegevusuuringu uurimusena. Andmete kogumisel kasutati kombineeritud uurimismeetodit, kuna eelistati, et uuritavate seisukohad ja „häääl“ pääseksid esile. Uurimisobjektid valiti eesmärgipäraselt. Tegevusuuringut on määratlenud autorid Reason ja Bradbury (Why action... 2003: 10 – 11) järgmiselt: tegevusuuringut on defineeritud kui demokraatlikku osalemisprotsessi, mille eesmärk on luua väärtuslikku praktilist teadmust. Püütakse inimeste koostöös ühendada tegevust ja refleksiooni, teooriat ja praktikat ning jõuda muret tekitavate probleemide praktiliste lahendusteni.

Andmestik on kogutud 12.veebruarist kuni 26. veebruarini aastal 2013 kirjaliku ankeetküsitluse teel. Ankeet koosnes kuuest osast.

Valimi moodustamiseks rakendati mittetõenäosuslikku valimit kasutades eesmärgipärase valimi kasutamine millest valitud üldkogumi moodustasid Riisali elanikud. Valimi moodustamisel ankeetküsitlusele vastajate valim oli mittetõenäosuslik ja eesmärgipärane, olles moodustatud lähtuvalt töö uurimisprobleemist. Valimi moodustasid Riisali kogukonnas elavad 34 perekonda. Ankeetküsitlus viidi läbi kirjaliku küsitluse teel. Seejärel toimus andmete analüüs ja kodeerimine tabeltöötlusprogrammi MS *Excel* keskkonnas.

Töös kasutati ankeetintervjuuna poolstandardiseeritud ekspertintervjuu meetodit Karula vallavalitsuse liikmetega ja Valga linnapeaga. Poolstandardiseeritud intervjuud valiti eeldusel, et vastajate kokkupuuted Riisali kogukonna elanike olukorra ja sellega seonduvad arendamisvõimalused võivad olla erinevad ning seega ka nende arusaam küsimustest. Antud meetod valiti seetõttu, et see võimaldas intervjuueeritavatel end vabalt väljendada ning näitas, mida keegi Riisali kogukonnas sotsiaalse keskkonna edendamise ja arenguvajadustest rääkides oluliseks pidas. Sotsioloog Vihalemm (2001) sõnul antud intervjuu meetod võimaldab küsida eksperdi hinnanguid ja prognoose mingi olukorra või edasiste arengute kohta.

Ülesehituselt käesolev lõputöö koosneb kahest peatükist: esimeses peatükis antakse lugejale ülevaate teoreetilistest lähtekohtadest uusasunduste ja linnastumise tekkemehhanismidest läbi ajaloo Eestis kui välisriikides. Kirjeldatakse uusasumites kogukonna rolle oma elukoha arendamises ja kogukonnas suhete tugevdamises. Teine peatükk koosneb empiirilise uurimuse meetodika läbiviimise kirjeldusele ja põhieesmärkidele ning tuuakse välja andmete töötlemisel saadud tulemused.

Kokkuvõttes tuuakse välja töö peamised resultaadid ning järeldused püstitatud uurimusküsimuste kohta. Lisades on ära toodud ankeetküsimustik mis on suunatud Riisali kogukonnas elavale 39 perekonnale, ekspertidele suunatud ekspertintervjuu küsimustik koos nende antud vastustega, Riisali paiga ajalooline kaart, Riisali detailplaneeringute kaart ning Riisali ja Lüllemäel asuva vallakeskuse vahemaa kauguse kaart.

# **1. ASUNDUSPOLIITIKA TEOSTAMINE EESTI VABARIIGIS**

## **1.1. Asunduspoliitika ajalooline käsitlus Eesti Vabariigis 20. sajandil**

Käesolev peatükk annab ülevaate teoreetilistest lähtekohtadest asunduspoliitika ajaloolisest kujunemisest, uusasunduste ja eeslinnastumise tekkemehhanismidest läbi ajaloo Eestis kui välisriikides. Antud töös teoreetilise raamistiku loomiseks kasutati ajaloolisi internetiallikaid ja teavikuid, teadustööde sisukokkuvõtteid, teadusartikleid, sõnaraamatuid.

Lutsepp arutleb (2008: 3) et, asunikatalud rajati endistele mõisamaadele, teiste põlistalude vahele kuhu võis endale ehitada sellise maja nagu taheti, muidugi juhul kui raha oli. Kui raha polnud ja tuli laenu võtta, tuli pangale esitada midagi projekti meenutavat. Uudismaa – asunduseks nimetati riigi tagavaramaadele rajatud talusid. Need olid peamiselt sood, metsamaad ja võsastunud heinamaad. Kõigepealt kuivendati sood, rajati juurdepääsuteed, jagati maa kruntideks, võeti maha mets ja juuriti kännud.

Arhitektuuriuuriija seletab oma uurimustöös asunikatalu ja uudismaa – asunduse tähenduse olulisust „Vahe tuleb sellest, et asunikatalusid jagati 1920. aastail Vabadussõjast osavõtnuile. Seda tehti kunagisi mõisamaid taludeks lõigates, kusjuures asunik võis endale ehitada maja, nagu tahtis või rahakott lubas. Seega on 1920. aastail kerkinud asunikatalude hooned üksteisest erinevad ega ole tihti kuigi kenad, sest midagi projektilaadset tuli esitada vaid pangale, kui laenu oli võetud. Seevastu asundus- või teise nimega uudismaatalud rajati riigivanem Konstantin Pätsi eestvõttel ja utsitusel 1930. aastatel riigi varumaadele, mis sageli olid sood-rabad: kõigepealt kuivendati märgala, ehitati teed, jagati krundid, võeti maha puiestik ja rajati põllud ning karjamaad“ (Lankotsa 2009).

Mattausch (1981, viidatud Lutsepp, Elo 2007: 443 vahendusel) arutleb, et asundustegevuse ideoloogiks laiemalt peeti 1920. – 1930. aastate Saksamaal kultuuriloolast konservatiivset publitsisti Wilhelm Heinrich Riehli, kellelt võeti üle usk maaelanikkonna poliitilisse konservatismi, mis vastandus linnaelanike revolutsioonilisusele. Samuti asundustegevuses ajalooliselt suurima kogemusega Euroopa riik Saksamaa suurendas pärast Esimest maailmasõda järsult asundustegevust, eesmärgiks töötute asundamine nii sooladele kui ka linna ääremaaadele. Samas „1932.aastal koguti Põllutööministeeriumis andmeid Pärnu tööbörsil registreeritud töötute kohta ning otsustati osa töötuid paigutada ümber Pärnumaal Lepplaande rajatavasse asundusse, mis kujunes esimeseks tõsiseks katseks suunata töötud maale“ (Lutsepp 2007: 454).

Kaubi (1999: 808 – 811) arvates järgiti Eesti Vabariigi 1920.–1930. aastate asunduspoliitikas peamiselt Saksamaa kogemusi, õppides samas ka Põhjamaadest, kus agraarreforme teostades ei oldud aga sama radikaalsed kui vastset loodud rahvusriikides. Agraarreform ehk maareform on agraaarsuhete ja maavalduse vormide seadusandlik muutmine koos põllumajandusliku maa ümberjaotamisega. Samuti saksa majandus-teadlase Seringu hinnang agraarreformidele oli positiivne. Ning kui Eestis oli järgitud Saksamaa kogemusi agraarreforme teostades, siis mindi samm edasi ning hakati Inglismaa kogemusi järgima.

Samas Lutsepp (2007: 443) arutleb, et 1920. aastatel Eestis läbi viidud asundustegevus seisnes peamiselt üksik asunikotalude massilises rajamises. Ent 1930. aastate algul käivitus terviklike, läbi planeeritud infrastruktuuriga, maaparanduslikult töömahukate metsa- ja sooasunduste rajamine. Eriti ulatuslikult võeti kasutusele soo massiive Pärnu- ja Virumaal, kus oli selle ajani hõredam asustus.

Töö autorina selgitaks siinkohal infrastruktuuri tähenduslikkust. Infrastruktuur on piirkonna majanduslikuks arenguks ja ühiskonna heaoluks vajalik süsteem. Tehniline infrastruktuur hõlmab teid, energiavarustust, latusid, sidet. Sotsiaalne infrastruktuur on elamud, kauplused, koolid, haiglad.

Uurides 1930. aastate sotsiaalpoliitika teostamist uudisasunduste näite najal, pole võimalik mööda minna Põllutööministeeriumi juurde loodud Asundusameti tegemistest,

millele andis seadusliku aluse 10. oktoobril 1919 Asutava Kogu poolt vastu võetud Maaseadus mille kinnitamine toimus 14.oktoobril 1919.aastal Asutava Kogu koosolekul (Asutawa...1919), mis oli üks radikaalsemaid otsuseid tollases Euroopas.

Mäesalu jt (1994: 145) kinnitavad ajalooraaamatus, et selle kohaselt võõrandati kogu mõisamaa ning jagati see asundustaludena soovijatele, esmajoones vabadussõdalastele, seejärel teistele maa soovijatele.

Eesti Vabariigis Asutava Kogu poolt vastu võetud Maaseaduses paragrahv 21 sätestab järgmist: „Esimestena saavad maad: 1) kodanikud, kes Eesti vabastussõjas väerinnal iseäralikku vahvust on näidanud; 2) sõdurid, kes vabastussõja võitlustes vigastatud; 3) vabastussõjas langenud sõdurite perekonnad; 4) sõdurid, kes vabastussõjas tegevusest vaenlase vastu osa võtnud, silmas pidades tegevuse kestust“ (Maaseadus 1919).

Mõisamaad riigistati, tükeldati ja anti väikepõllupidajatele (Asutav...2012). „Maareformi käigus mõisnikelt üle võetud hooned ei kadunud maastikult, nimelt nendele endistele mõisamaadele rajati nüüd 56 000 asunikutalu, mille asukad olid sageli senised maata mehed või pärit sootuks linnast“ (Lutsepp 2008). Maaseadus vastas täielikult rahva ootustele. Asutava Kogu kaks kõige olulisemat ülesannet olid (Asutav Kogu 2012) põhiseaduse ja maaseaduse vastuvõtmine. Maareformi käigus loodeti alandada sotsiaalseid pingeid ja vähendada kommunismi mõju.

Sinberg (1993: 25-77) toob välja, et asundusameti tegevuse tulemusel rajati kümnekonna aasta jooksul 1928–1941 riigi tagavaramaadele umbes sadakond uudismaa-asundust. Asundusamet ei juhtinud mitte ainult maade jagamist ja asunduste planeerimist, vaid korraldas suuremates asundustes ka maaparandustöid, teedevõrgu rajamist ja asunikele esmaste hoonete ehitamist. Ehkki maareformist on kirjutatud küllaltki palju nii reformi kaasaegsete poolt kui ka tänapäeval, ei sisalda need kirjutised hinnanguid Asundusameti tegevusele, vaid piirduvad valitsuse üldpoliitiliste seisukohtade käsitlemisega

Eesti Vabariigi poolt välja antud 1937. aasta Riigi Teatajas Asundusseaduse ( Asundus-seadus... 1937: 1) peatükk 1, paragrahv 1 ja 2 on sätestatud asundustegevuse eesmärged ning riigi poolset asundustegevust järgmiselt:

§ 1. Asundustegevuse eesmärgiks on:

- 1) võimaldada kodanikkudel omandada maad uute maakohtade (talude või eluasemete) asutamiseks;
- 2) võimaldada talude omanikkudel maade juurdeostmist talude elujõuliseks muutmiseks;
- 3) aidata kaasa uute maakohtade korrastamisele;
- 4) soodustada tööiskohtade ja töolis-rendikohtade asutamist talude maadel.

RT 1939, 40, 321.

ning

§ 2. Riik arendab asundustegevust järgmiselt:

- 1) soodustab eraalgatuslikku asundustegevust nõuandega, asunduslaenudega ja toetussummadega;
- 2) teostab asundamist omal ettevõttel, omandades asustamata või hõredalt asustatud maa-alasid uute talude rajamiseks, samuti ka väiksemaid maatükke eluasemekohtade asutamiseks põllu- ja käsitöölisele (põllu- ja käsitöölise kohad), neid maid korraldades ja asujaile edasi müües;
- 3) algatab ja toetab Maakorraldusseaduse alusel eramaade korraldamist.

RT 1939, 40, 321.

Aastal 1929 puhkes ülemaailmne majanduskriis (Eesti majandus), mis sai alguse Ameerika Ühend-riikidest, ning mille negatiivsed mõjud arenesid kõikidesse teistesse maadesse. Eestisse jõudsid majanduskriisi mõjud 1930.aastal. Üheks tagajärjeks oli hindade järsu languse tõttu talude pankrotistumine. Lutsepp (2007: 444) kirjutab, et alates 1934. aastast, kui oli suudetud majanduskriisist välja tulla, muutus asundustegevus eriti aktiivseks, (2006) hakati massiliselt rajama uusi ja jätkati ehitustöid vanades asundustes kus ehitustegevust teostasid ehitusalase õppe läbinud meistrid. Maaseaduse paragrahvis ( Vabariigi... 1927: 19) seisab kirjas, et aastatel 1920–1921 saadi rahuldada ainult 40,5% ja 1922–23 aastal 45,5% maasoovidest.

Meinhard Karelson (1997) arutleb, et maareform jagas välja kogu riikliku kultuurmaa tagavara, nendele lisaks veel ligi kaks tuhat uudismaa kohta. Kehvemal järjel maasaajatele andis riik abi ehituse, inventari muretsemise ja maaparanduse jaoks

pikaajalise kustutatava laenu näol. Suuremahulised ja põhjalikumad maaparandustööd tehti riigi või omavalitsuse kulul ja ettevõtmisel. Maaomanikeks said mõisate renditalude ning kuuendiku kohapidajad, ka popsi- ja saunakohapidajad, juurdelõikeid said väikemaapidajad.

Lutsepp (2007: 449) kinnitab, et maasoovijate hulk oli aga tunduvalt suurem. Seega tuli kiiremas korras leida siinsetes oludes kohaseid asundamisviise ja võtteid. Juba enne asunduskorralduse kehtima hakkamist moodustati metsa- ja sooasundusi Läänemaal, Virumaal, Harjumaal ja Pärnumaal, kus asujad pidid ise teostama vajalikud tööd sh ka juurdepääsuteede, veejuhtmete jm rajamine. Kogemused näitasid, et uudismaad, mis veel olid riiklikku maatagavarasse jäänud, nõudsid põhjalikumaid ettevalmistustöid juurdepääsuteede ja kuivendamise otstarbel rajatavate veejuhtmete korraldamise näol, kuid seadsid üles ka suuremaid nõudeid maasaajailt endilt. Nii hakatigi neid töid asundustes teostama riigi poolt. Asundamise siirdumine peamiselt uudismaadele nõudis riigi poolt eelnevaid laiaulatuslikke maaparandus jm töid. Sooharimine nõudis aga eriteadmisi, mida kahjuks ei olnud kaugeltki igal maasoovijal. Uuele suunale asundustegevuses pandi alus Asunduskapitali seadusega.

Asundustegevust on formuleeritud järgmiselt „Asundus-tegevuses toimus asundamine poliitilistel või sotsiaal- majanduslikel kaalutlustel organiseeritud tegevus, mille eesmärgiks on üksikute piirkondade tihedam asustamine, mobiilsete inimeste maaga sidumine linnadesse valgumise ja väljarännu pidurdamiseks“ (Asundustegevus 2013).

Asundustegevust teostas kuni 1938. aastani Asunduskomisjon mille üheks ülesandeks sai riigi tagavaramaadele ja soodesse uudisasunduste kavandamine ja rajamine. Samal aastal muutus Asunduskomisjoni nimi Asundusametiks ning „viimasele lähevad üle kõik Asunduskomisjoni valduses olevad riigi maad ja varad ühes õiguste ja kohustustega“ (Asundusseadus...1937: 3).

Samas Lutsepp (2007: 449) arutleb, et peamiselt riigi rahadega ja odava pikaajalise laenuga rajati üle saja asunduse, nende hulgas enim tuntud Pikavere, Lepplaane, Pillapalu, Peressaare ja Võiduküla. Reinart (2013) arutleb, et asundusnõukogu loodi Eesti Vabariigi valitsuse määrusega 1991. aasta aprillis ning mille eesmärgiks seati ühe ülesandena valdade ääremaade taastasustamise võimaluste loomine.

Samuti Asutava Kogu poolt vastu võetud Maaseaduse IV. alapeatüki paragrahvis 24 on kirjas: „Kehvematele maatarvitajatele annab riik abi ehituste, inventaari muretsemise ja maaparanduste jaoks pikaajalise kustutatava laenu näol. Suuremaulatuselised ja põhjalikumad maaparandused tehakse riigi ehk omavalitsuse kulul ja korraldusel“ (Maaseadus 1919).

Uurimustöös (Lutsepp 2007: 449) on välja toodud, et nõukogu võttis vastu otsuse et talude asutamisega seotud tööd nagu hoonestamine ja maaülesharimine saavad toimuvad kahel viisil 1) kultuurmail ja üksikutes uudismaa – talundites toimub see asuja enda ettevõttel, 2) suuremates uudismaa-asundustes hoonestab talusid riik, samuti harib igal krundil umbes 3 ha maad, et asujal oleks kindlustatud peavari ja leib. Maasaajate seas peeti valiku tegemisel vajalikuks kutseoskuste ja majapidamise sisseseadmiseks hädavajaliku kapitali olemasolu. Kui 1919. aastal maad jagati esmajoones vabadussõdalastele, siis 1938. aastal sõjalised teened ei olnud antud ajaetapil enam mõõdupuuks.

Kaubi (808 – 811) kirjutab, et samas 1920. aastate lõpus tuli valitsusel lahendada erakorralisi olukordi kus Eesti Vabariik pidi üheaegselt ümberasustama suur hulk perekondi. Selline paljude perede üheaegne ümberasustamine, nagu sai hädaolukorra tõttu teoks Matsalu ja Leetse asundustes, andis riigile julgust võtta ette juba suuremate ning põhjalikumaid ettevalmistustöid nõudvate uudisasunduste, millest suurem osa olid soosundused, rajamise. Erakorralise perekondade ümberasustamise tingisid äärmuslikud ilmastiku-olud ning otsus tehti Põllutööministeeriumi poolt ja perekonnad asustati ümber Paldiski lähiste rajades sinna Leetse- Pallaste asunduse ja Lihula valda endistele Matsalu mõisa maadele, rajades seal Matsalu asunduse.

Antud alapeatükki koostades töö autor leiab, et asunduskülade tekkelugu üle Eesti oli sarnane. Algul loodeti, et uute külade tekkeks piisab, kui riik valib sobiva paiga ja korraldab planeeritud infrastruktuuri rajamise, kuid uued asundustalude omanikud ei suutnud omal jõul täitsa algusest alustada. Määravaks osutusid vajalike ehitusalaste oskuste puudumine ja enamjaolt kogu ettevõtmine äpardus uute asundustalude omanike poolt.

## 1.2. Uudisasunduste rajamise algus

Uudisasunduseks peeti soodele, rabadele, põldudele rajatud ühe – või kahekordsed ühepereelamud, kaasa arvatud linna tagamaale või valla ääremaale rajatud asundustalud, läbimõtlemata kommunikatsiooni ja infrastruktuuri plaanideta. Asundustalud tervikuna rajati riigi poolt uutesse küladesse ehk asundustesse .

„Aastaid 1929–1932 nimetasid toleaeagsed asundustegevuse teoreetikud katseaastateks, sest sellekohane praktika puudus ja oli vaja leida uutele oludele sobivaid töövõtteid ja -viise, neid katsetada“ sõnab Ant (1973: 3). Sinberg (1937: 11-18) sõnab asundustegevuse arengust, et teisalt ei olnud erilist põhjust tegevuse forsseerimiseks, kuna ka maareformi teostamise korras rajati asundusi nn eriotstarbemail ja anti välja vana asundamisviisi (maaseaduse järgselt välja antud asunikotalud) alusel igal aastal mitusada uut talu. Paralleelselt maaseaduse alusel mõisa kultuurmaade tükeldamise ja väljaandmisega rajati enne uue asunduskorralduse kehtestamist asunduskohti ka riigi uudismaile, metsaraiesmikele ja madalsoile. Suurematest toleaeagsetest asundustest väärivad mainimist järgmised: metsaasundused – Pärnumaal Laiksaare, Orajõe vallas, Virumaal Narva jõe ja Sonda- Mustvee raudtee piirkonnas; sooasundused – Läänemaal Paatsalus ja Laikülas, Harjumaal Raasiku Kaie soos ning Pärnumaal Väändras. Üldse rajati kuni 1929. aastani ligikaudu 2000 asunduskohta uudismaal. Maakasutamine neis oli kuni 30 aastat tasuta, kuid asujad pidid ise läbi viima kõik tarvilikud tööd, alates juurdepääsuteedest ja kuivenduskraavidest ning lõpetades majapidamise asutamise töödega.

Lutsepp (2007: 450) tõdeb, et enam või vähem õnnestunuiks võis lugeda metsamaa-asundusi, mis olid Maaseaduse alusel rajatud suurte metsade piirkondades, kus metsatöödest saadav kõrvalteenistus võimaldas asujaile äraelamist. Paar aastat pärast esimeste uudismaa-asunduste rajamist selgus, et asujad ei suuda tulla toime töödega, mis nõuavad suurepäraseid ehitusalaseid teadmisi. Suur osa maasaajaist loobus kohtade kasutamisest, kuna puudusid veel majanduslikud võimalused suuremate eeltööde – veejuhtmete kaevamise ja teede rajamise – teostamiseks. Ebaõnnestunuks võis lugeda mõningaid sooasundusi nagu Patsu, Laiküla, Hirmuse. Neid sooasundusi kus tekkisid samalaadsed probleemid nagu eelmistegi puhul, oli veel. Eesti vabariigil tuli alustada

nende maade asundamisega otsast peale uue asunduskorralduse alusel. Seetõttu hakati uutes rajatavais asundustes koheselt riigipoolse ettevõtmisena kaevama veeäravoolukraave ja ehitama algelisi juurdepääsuteid. Need asjaolud sundisid võtma tarvitusele uusi viise ja abinõusid uudismaade asundamisel. Asundustalude hoonete rajamist hakkasid juhtima ja teostama järelvalvet ehitusmeistrid ja insenerid.

Lutsepp sõnab, et „riigil tuli uudisasunduste arendamise eesmärgiks hakata investeerima suuremaid summasid asundamisvõimaluste loomiseks ja maa-piirkondadesse rahva juurdekasvu soodustamiseks“ (Lutsepp 2006).

Samas (Lutsepp 2006) kompaktsete uusasunduste rajamisele muutusid Eestimaa külade ilme paremuse poole. Üheks tuntumaks uusasunduseks sai Piibe maantee äärde Järva- ja Harjumaa piirile rajatud 54 taluga Pillalalu. Asundusameti korraldusel vabatahtlikus noorte meeste töölaagris olevate töötute tööjõuga ehitati teid, kaevati kraave, võeti maha metsa ja juuriti kände. Pillalalu uusasundusest saigi esimene tervikliku infrastruktuuriga uudisasundus. Terviklike asunduste rajamisel lähtuti eluks vajaliku infrastruktuuri välja ehitamisest. Üheks oluliseks osaks ehk tehniline infrastruktuur oli tee ja sidevõrgu rajamine ning teiseks oluliseks osaks ehk sotsiaalne infrastruktuur olid kool, pood, käsitöökojad, palvela ja surnuaed. Virumaa idaosas suurtele riigi tagavaramaadele metsade ja soode keskele otsustati rajada eesti suurim uudismaa-asundus Peressaare, kuhu planeeriti kokku rajada 120 talu üldpinnaga 1700 km<sup>2</sup> alale. Antud uudismaa piires puudusid varasemad ühendusteel ja hobustega sai liikuda ainult talvel. Selle tõttu tuli sinna rajada teedevõrk pikkusega 17,5 km. Kuid selle asunduse rajamisel ja teevõrgu välja ehitamisel kasutati vangla kinnipeetavate tööjõudu. Põllumajanduslikke uudisasundusi ja nende tüüpelamuid Pillalalus, Peressaares, Pikaveres ja Lepplaanis planeeris esimene Eesti naisarhitekt Erika Nõva kes töötas Põlluministeeriumi Asundusametis.

Töö autor leiab, et uudisasunduste rajamise ja arendamise eesmärgiks 1920. aastate lõpul oli rahva juurdekasvu soodustamine maapiirkondadesse ja linna lähiküladesse.

### 1.3. Eeslinnastumine ja linnade tagamaad

1960. aastate alguses hakkasid inimesed maalt linnalistesse asulatesse lahkuma. Uue nähtusena tulid maastikku aiandus- ja suvilakooperatiivid. Esimesed hõlmavad ka linnaservi nagu Tartumaal Ihaste, Tallinnas Mähe, Võrus Kose. Samuti rajati aianduskooperatiive vähem viljakatele maadele nagu Laulasmaale ja Keila Joale. Eeslinnastumise protsessi mõistetakse üldiselt kui rännet keskuslinnade tagamaale. Eeslinnastumise üks levinud vorme on uute elamute püstitamine linna piirile ja tagamaale.

Hiob (2011) seletab, et eeslinnastumine tuleneb inglise keelsest sõnast *suburbanisatsioon* ja tähendab linnalise asustuse laienemist olemasolevast keskuslinnast väljapoole koos infrastruktuuri laienemisega.

Autorid (Raitviir 1981: 20- 34; Hion jt 1988: 36; Tammaru 2001: 35) on samal seisukohal, et linliku e urbaniseerunud elulaadi saab maalisest eristada selle põhjal, et ühes on inimtegevuste sisu ja vormi kujundanud nüüdisaegne tehiskeskondtsentraliseeritud olmemugavusi kasutav, teenindussfäärile orienteeruv elulaad. Maalises elulaadis säilivad kokkupuuted looduskeskkonnaga ning traditsioonilised kodukesksed töö ja majapidamise vormid.

Eeslinnaelu eeliseid põhjendab Claude (1982: 45 – 53) sellega, et eeslinnas elamine pakub parimat kahest võimalikust: linna ja maaelust. Linnale piisavalt lähedal olev eeslinn võimaldab saada osa linnast toimuvatest kultuurilistest ja hariduslikest ettevõtmistest ja samas nautida maaelu rahu ja vaikust. Sotsioloogid Hess jt (2000: 255) on leidnud, et lisaks on eeslinnades rohkem ruumi vaba aja veetmiseks ja hobidega tegelemiseks. Samuti soodne elukeskkond kus on võimalik kasvatada lapsi vabas ja puhtas looduses. Võrreldes linnadega on eeslinnad vähem anonüümsed ja homogeensemamad ehk inimesed eelistavad elada keskkonnas, kus on enamik inimesi nende sarnased. Üks eeslinnade arengu ja laienemise suuremaid muutusi on suuremate tööstus- ja kaubanduskeskuste kerkimine väljapoole kesklinna. See võimaldab eeslinnade elanikel käia kodu lähedal tööl.

Samas toovad sotsioloogid Hess jt (2000: 256) välja eeslinnastumise eeliste kõrvale ka eeslinnaelu varjukülgi. Ühistransport on üldjuhul nigel ja mõningatel juhtudel olematu. Sellest tuleneb vajadus kahe või isegi kolme auto järele perekonnas ning eeslinnades pakutavaid teenuseid on vähem, kultuurilised ja hariduslikud üritused, mis üldjuhul toimuvad kesklinnas, võivad sageli külastamata jääda. Samuti puuduvad teenused teatud vanusegruppide tarbeks. Noortel on vähe võimalusi kohtuda endast erinevate inimestega, mis ei anna neile võimalust avara maailmapildi arendamiseks.

Eesti maastikugeograaf Arold (1991: 189) kirjeldab elulaadiuurimuslikku olukorda kus aianduskooperatiivide territooriumid on muudetud kenade aiamajadega aedlinnadeks või näotute osmikutega songermaaks, see näib sõltuvat vastava piirkonna elamiskultuurist.

Töö autor lisab võrdlusena siinkohal Laulasmaa ja Sillamäe ümbruse aedlinnasid. Suvilakooperatiive aga rajati looduskaunitesse paikadesse, mererannikule või järvede ja jõgede kallastele. Siinkohal võib veel välja tuua Võrumaal Võlsi küla kus küla piirab üheltpoolt Võru linn teiselt poolt Tamula järv, Pärnumaal Lemme ja Krapu puhkealad ning Tartumaal Konguta vallas asuv Külaaseme külas Karijärve äärsed suvilad.

Uurimuses (Anniste 2007: 6) on välja toodud, et suurlinna tagamaal asuvaid suvilapiirkondi leidub mitmel pool Euroopas, näiteks nii läänelikes Skandinaaviamaaades ja Prantsusmaal kui postsotsialistlikes Ungaris ja Tšehhis. Kõikides eelnimetatutes on eeslinnastumine mingil ajahetkel, mingil määral või mingis vormis aset leidnud. Ka Eestis rajati sotsialismiperioodil suurte linnade lähedusse ulatuslikke suvilaalasid, mis tunnistasid esimesena alates 1990. aastatest alanud eeslinnastumise protsesse.

Antud töös käsitleb diplomand suvilat kui eraomandis ehitist, mida üldiselt kasutatakse sempoonselt (mai – september) puhkuse veetmiseks inimeste poolt, kelle püsielukoht on mujal.

Autorid Coppock ja Marsden (Hoogendoorn ja Visser 2004:106) on defineerinud suvila järgmiselt – ajutiseks (hooajaliseks) elamiseks ehitatud hoone, milles aastaringelt elamine pole Eestimaa kliimas võimalik.

Kalm (2009) arutleb, et 1950. aastate lõpul koos elatustaseme tõusuga NSV Liidus hakati lubama väikeste suvemajade ehitamist, mis koondati mõned aastad hiljem suvila- ja aianduskooperatiivideks. Esimese puhul oli lubatud veidi suurem majake, kuid peenraid teha ei tohtinud, teisel puhul oli tillukese maja juurde aia rajamine kohustuslik. Riik püüdis vältida seda, et suvilaist kujuneksid eramud- alguses ei tohtinud neisse ehitada küttekoldeid, keelatud oli suvila ümberehitamine ja laiendamine ühepere- elamuks. Suvilakooperatiive rajati looduskaunitesse kohtadesse linnade äärealale ja linna tagamaale. Seal ise juur- ja puuviljasaadusi kasvatades said inimesed oluliselt leevendada kauplustes valitsevat toidukaupade puudust. Arvestades, et majad tuli omanikel endil valmis ehitada, pidid need olema lihtsa konstruktsiooniga ja ainult kättesaadavatest materjalidest.

Tammaru (2001) väite kohaselt Nõukogude perioodi lõpuks 1980. aastatel oli linnarahvastiku juurdekasv Eestis peatunud, maaelanikkonna vähenemine oli aeglustunud. Ta nimetab 1983. a siserändes murdepunktina linnastumist, kust alates esmakordselt linnadest maale siirdujate arv ületas vastupidise rände. Selle põhjuseks oli elu- ja palgatingimuste paranemine maal kui ka elamispiindade kättesaadavus. Nende arengute tulemusena kasvasid kõige kiiremini eelkõige Tallinna ümbruse maa-asulad, vähem Tartu ja Pärnu ümbruse asulad. Maaelu arenguaruandes (Värnik jt 2011: 24) on välja toodud, et seega põhiline rändesuund oli Eesti suuremate linnade tagamaale, mille eeslinnastumise protsessid on praeguseni jätkunud.

Leetmaa jt (2011: 3) uurimuse Eestis on eeslinnastumine kõige intensiivsemalt avaldunud Tallinna ja Tartu linnaregioonides, kuid ajalises nihkes ja tagasihoidlikemates mahtudes on see märgatav ka väiksemate linnade ümbruses. Anniste (2007: 3) tõdeb, et peamiseks eeslinnastumisega seotud probleemideks peetakse uusasumite rajamist linnade ümbrusse kaalumata seejuures regiooni tasandil läbi kogu asustussüsteemi arengumudelit ning sellest lähtuvalt analüüsitakse probleeme, mis suvilalade naaberaladega integreerimine kohalikule omavalitsusele tekitab. Samas (Anniste 2007: 4) uutest hoonetest moodustuvad uued elurajoonid või uusasumid. Teiseks võimaluseks on kolida juba olemasolevatesse asumitesse: küladesse ja

väiksematesse linnadesse. Üheks olemasolevaks asumitüübiks on ka alates 1960. aastatest rajatud suvilakooperatiivid, mida algselt ei ehitatud püsivaks elamiseks, kuid mille linnalähedane asukoht ja suhteline odavus keskuslinnade kõrgete kinnisvara ja maa hindade kõrval on muutnud märkimisväärseks sihtmärgiks eeslinnastujatele.

Leetmaa jt (2011: 3) oma uurimustöös tõdesid, et seoses sellega kerkibki üles vajadus hinnata suvilapiirkondade rolli sotsialismijärgses eeslinnastumises. Surve varasemate suvekodude püsielamuteks kohandamiseks on üsna tavaline kõikjal maailmas ning seda eriti suuremate linnade läheduses. Ühe variandina võimaldavad suvilad ka vähem jõukatele inimestele elada oma majas. Suvilapiirkondade ja aianduskooperatiivide rajamine oli endistes sotsialistlikes riikides üks linnaplaneerimise põhimõtteid. Üleminekuajal kadusid varasemad ranged planeerimispiirangud, samuti ei rakendatud kasvavale uuselamu-ehitusele uusi kaalutletud planeerimispõhimõtteid. Ka muutused suvilaaladel hakkasid toimuma isevooluted. Eeslinnastumise seostamine sotsiaal-majanduslikult üksnes kõige jõukama elanikkonna kihi ja ruumiliselt vaid uuselamuehitusega on protsessi mõistmiseks ebapiisav. Varasemad uuringud on näidanud, et Kesk-ja Ida-Euroopas oli eeslinnastumine mitmekihiline protsess. Jõukamate inimeste kõrval lahkusid linnadest ka üleminekuaja muutustega kehvemini kohanenud inimesed, kes asusid elama odavamatele elamispindadele linnade tagamaadel (odavamad korterid, suvekodud, vanad talud) või isegi asustussüsteemi perifeersetesse piirkondadesse (kaugemad väikelinnad või maapiirkonnad). Seega on eeslinnastumise ruumilise kujunemise seisukohalt oluline mitte üksnes nõudluse aspekt ehk inimeste soov lahkuda linnast vaid ka linnade tagamaadel pakutavad võimalused sinna elama asumiseks (kruntide ja elamispinna kättesaadavus).

Noorkõiv ja Sepp (2005: 15) on tõdemusel, et nüüdseks on linnalähedane asukoht ja suhteline odavus kesklinna kõrgete kinnisvara ja maa hindade kõrval muutunud märkimisväärseks sihtmärgiks eeslinnastujatele. Süvenev eeslinnastumine, mille tulemusena on linna tagamaast kujunenud üha enam magalapiirkonnad kus on üldiselt inimeste jaoks meeldivam keskkond kuid samas sellega kaasnev pendelrände kasv on toonud kõikjal kaasa suureneva surve infrastruktuuridele.

Tuleb nõustuda autorite (Noorkõiv, Sepp 2005: 15) uurimusega, et eeslinnastumisega kaasnev pendelränne kasv toob kaasa suureneva surve kasvava liiklusvoo ja infrastruktuuridele, inimeste töö- ja elukoha paiknemine erinevates omavalitsuse üksustes tekitab vaidlusi maksude jaotuse üle. Tavapäraselt võetakse aluseks tööalane pendelränne (Carteri 1995: 51), kus linnade tagamaadelt ja naabervaldadest käib tööle vähemalt 15% töötajatest.

Leetmaa jt (2011: 3) arvates on alates 1990. aastatest on rahvastiku eeslinnastumine – inimeste elama asumine linnadest nende tagamaadele – olnud üks olulisemaid ruumimuutusi Eesti asustussüsteemis. Sarnased muutused linnade ümbruses said valdavaks kogu Kesk- ja Ida-Euroopas. Eeslinnastumist käsitlevad uuringud seostuvad enamasti uuselamuehitusega, mis annab inimestele võimaluse kolida kitsastest sotsialismiajal ehitatud paneelalualade korteritest uutesse eramajadesse rohelisemas ja inimsõbralikumas keskkonnas. Kvaliteetsema elamispinna ja elukeskkonna otsimine on olnud aastakümneid kestnud jõukamate perede eeslinnastumise põhjuseks ka Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas. 1990. aastate ühiskonna- ja majandusmuutused on ka Eestis süvendanud sotsiaalmajanduslikku kihistumist ning see on aja jooksul hakanud väljenduma muuhulgas inimeste võimaluses investeerida oma elamistingimustesse.

Eesti maastikugeograaf Arold (1991: 186-193) arutleb, et Eestis peale suurtootmise arendamise nii põllumajanduses kui tööstuses tõi kaasa rahvastiku koondumise suurematesse maa-asulatesse ning maalt linnadesse. Need arenguetapid on otseselt seotud majanduse ja ühiskonna arenguga ning on läbi elatud paljudes maailma piirkondades. Linnade elutsükklis on Eesti suuremad linnad praegu aktiivses eeslinnastumise etapis. R. Ahas (2007) lisab oma artiklis, et uus eeslinnastumise laine algas Eestis taasiseseisvumisega ja muutus massiliseks pärast 2000. aastat, (Värnik jt 2011: 28) seoses elamuehituse aktiivsuse tõusuga.

Samas töö autor nõustub Ahase (2007) arvamusega, et eeslinnadesse kolimise põhjus oli eelkõige soov omada oma maja, olla lastele sobivamas (turvalisus, aed, loodus) keskkonnas ning maksta selle eest mõistlikku hinda. Samuti on välja toodud eeslinnadesse kolimise peamiseks põhjuseks soovi elada looduslähedases keskkonnas

kus oleks võimalik lapsi puhtamas keskkonnas kasvatada. Linna tagamaadele elama asumine on oluliselt mõjutanud ka linnakeskkonnaga seotud õhusaaste, eaturvalisus, müra ja vähene lapsesõbralikkus. Kuid samas eeslinnades rahvaarvu kasvuga tekivad olmeprobleemid nagu halvenev liiklusolukord – ummikud, teede kvaliteet, ühistranspordi olemasolu, puudulik infrastruktuur.

Samal seisukohal on Leetmaa jt (2011: 5) kes on nõukogudeaegsete suvilapiirkondade ja nende kujunemine uuselamurajoonideks uuringus välja toonud, et lisaks on asulad rajatud suvituspiirkondadena kus kõik selle sesoonsed elanikud ei soovi asula ümberkujundamist tavapäraseks eeslinnaalaks ning sageli on elurajooni infrastruktuuri rajamise takistuseks lihtsad tehnilised ruumi nappuse probleemid. Juba praeguseks on paljudes suvilapiirkondades püsielanike arv jõudnud kriitilise piirini, mille juures tuleb küsida, kuidas püsiasi sumiks kujunenud ala edasi planeerida, et tagada inimestele rahuldav elukvaliteet. Otsuste vastuvõtmine eeldab põhjalikumat analüüsi, millised on kujuneva elanikkonna huvid ja ootused oma elukeskkonna suhtes.

Antud alapeatükki koostades töö autor leiab, arvestades, et enamikus praegustest suvilaja aiakooperatiividest on saanud tihedalt asustatud elamurajoonid, kus on taastatud nii vanad hooned kui ümber ehitatud aastaringseks elamiseks mõeldud suvilad, siis tuleb arvestada kasvava rahvastikuga ning linnade tagamaade tähtsus on jätkuvalt tõusmas. Infrastruktuuri välja arendamiseks tuleb jätkuvalt kohalikel omavalitsustel investeerida suuri rahalisi summasid ning siinkohal muutub tähtsaks omavalitsuste piire ületav sisuline koostöö, mis võib tagada elanikele inimväärse ja kvaliteetse elukeskkonna, mille nimel on valmis linlased linnalähedastesse paikadesse uut kodu looma.

#### **1.4. Uusasumite teke ja areng**

Uute asustuste vormidena hakkasid 2003. – 2007. aastatel tekkima Eestimaa suurlinnade Tallinn, Tartu, Pärnu lähedusse tühermaale või tagamaale kinnisvara arendajate poolt uusasumite kompleksid, kuhu kuulusid kas ühe või mitmekorruselised paneel- või karpmajad mis olid ehitatud kas ühepereelamuks või korterelamuteks. Mõningad uusasumid tekkisid sotsialismijärgsetes suvilapiirkondades suvemajade ümberehitamisega aastaringseks elamiseks. Seda aega võib nimetada elamu- ja kinnisvaraturu

ajastuks, kuna need perekonnad kes ei suutnud linna maja osta, sest nende sisstulekud ei võimaldanud seda, said oma kodu soetada odavamalt hinnaga uut uusasumites.

Tuginedes Smirnova ja Sinisaar (2009: 17) öeldule saab väita, et ehitus- ja kinnisvaraturu arengut soodustasid soodsad laenuitingimused, majanduse stabiilne areng ja suur nõudlus uute elamispindade järele.

Noorkõiv ja Sepp (2005: 14) on oma uurimustöös Viimsi valla näitel välja toonud, et rahvastiku kiire kasv, elamupiirkondade laienemine ja suvilate kasutuselevõtt aastaringseks elamiseks on oluliselt suurendanud asustusest tulenevat keskkonnamuutust. Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide arendatakse liiga aeglaselt tagamaks kasvava elanikkonna vajaduste rahuldamist nüüdistasemel. Pikemas perspektiivis võib sattuda ohtu põhjavee kvaliteet. Koos turbulentsse arenguga kerkivad esile elukeskkonna kiired muutused mis vähendavad varem ehitatud elamu- või suvilapiirkondade looduslikkust ja privaatsust, mis on olnud üks oluline põhjus linnast väljarändeks. Tulemus on vastupidine valda elama asunud inimeste algeesmärgile – mitte „inimesed ei kolinud maale, vaid linn kolib maale“. Paigaga seotud tingimused kvaliteetse elukeskkonna väljakujunemiseks on olnud ebasoodsad millega võivad kaasneda keskkonnamuutuste maandamata jätmisekorral elupaiga turvalisus ja elukeskkonna hea kvaliteet laiemas mõttes, mis võib viia selleni, et elanikud lahkuvad ja piirkonnad degradeeruvad.

2011. aastal läbi viidud nõukogudeaegsete suvilapiirkondade muutuste uurimuses (Leetma jt 2011: 6) on uurijad leidnud et, juba praeguseks on uusasumites ja suvilapiirkondades püsielanike arv jõudnud kriitilise piirini, mille juures tuleks mõtlema hakata kuidas püsiasumiks kujunenud ala edasi planeerida, et tagada sealsetele inimestele rahuldav elukvaliteet. Otsuste tegemine eeldab põhjalikumalt analüüsi, millised on kujuneva elanikkonna huvid ja ootused oma elukeskkonna suhtes. Uued elamualad ja elanikud suurendavad koormust kohaliku omavalitsuse sotsiaalsele ja tehnilisele infrastruktuurile. See võib võimendada infrastruktuuri mitteaajakohasust veelgi, probleeme süvendab valla äärealale või linnade tagamaale rajatud uued elamualad või suvekodudest ümberehitatud eramud aastaringseks elamiseks.

Pakosta (Lepp: 2009) tõdeb, et kuna sotsiaalne infrastruktuur on esmatasandi teenuste ja tugiteenuste kättesaadavuse õige korraldamine tagab elanikele täisväärtusliku elukesk-

konna, parandab demograafilist olukorda ja kindlustab väerika elukaare – see on investering tuleviku huvides. Ahas (2007) on samuti tõdemusel, et siinkohal muutub tähtsaks omavalituste piire ületav sisuline koostöö.

Töö autor märgib, et linna tagamaale rajatud uuslamu arendusi ja suvekodude ümberehitusi võib näha Tallinna ümbruses Harjumaal Kiili vallas Luige puhkeala piirkonnas, Rae vallas, Saue vallas, Pärnumaal Sauga vallas Hirve elamurajoonis, Tammiste puhkeala piirkonnas, Tartumaal Ülenurme vallas Lemmatsi elamurajoonis, Tähtvere vallas Ilmatsalus, Võrumaal Võlsi külas. Üles sai loetletud vaid mõned asustused, kuid Eestimaa pinnal on neid veelgi. Elanike kasv ning hoogne ehitus- ja kinnisvaraarendus uusasumites ehk uuslamuarendus ja suvemajade ümberehitus aastaringseks elamiseks on kaasa toonud mitmesuguseid probleeme – peamiselt tehnilise ja sotsiaalse infrastruktuuri mahajäämuse ja elanike ootustele mittevastavuse.

### **1.5. Kogukonna roll oma kodukoha arendamisel**

Antud peatükis käsitleb töö autor kogukonna rolle oma elukohas eluolu paremaks muutmisel ja kogukonna suhete tugevdamisel. Traditsiooniliselt on kogukond kui gruppi koostegutsevaid inimesi, kes elavad ühises asukohas. Tabavalt on öelnud 2009. aastal eetris olnud ETV saates Tähelaev luuletaja Hando Runnel kogukonna kohta järgmiselt: “Kogukond on saatuse ühtsus“.

Arumäe (Arumäe 2010: 52) arvates võivad inimkogukonnas ühisteks tunnusteks olla kasvatus, usk, ressursid, eelistused, vajadused ja hulk teisi, mis mõjutavad osaliste identiteeti ja nende ühtekuuluvust. Kreem (1995: 186) jällegi on oma raamatus defineerinud kogukonda nii: külas elavat inimgruppi võib nimetada kogukonnaks (*ing. k. community*), kes üksteisega mingil tähenduslikul viisil on seotud. Neid inimesi seob ühes geograafilises piirkonnas elamisega ühised huvid ning kohustused. Teiseks kogukonna mõiste aluseks on funktsionaalsus, sisemine kokkukuuluvus tunne, teatud väärtuste ja arusaamiste üksteisega jagamine.

Kogukonnana toimimise vajalikkust on käsitletud (Approaches 2013: 6) järgmiselt: kogukonna omaalgatuslik osalemine elukoha arendamises on protsess, mis toob

inimesed ühiste eesmärkide saavutamise nimel kokku, mis läbi saab võimalikuks võrgustike teke. Putnam (2008: 18 – 19) nimetab sidusust kogukonna elujõu allikaks ning küllaldane sotsiaalne sidusus soodustab kogukonna tõhusamat toimimist. Tartu Ülikooli üldpolitoloogia õppetooli professor Ruutsoo (2011) tõdeb, et vajadus on tegutseda kogu kogukonna liikmetega, et üle saada paikkonna probleemidest. Üheskoos tegutsedes tuleks muuta üldisi hoiakuid, laadi ja vahendeid. Perifeersetes piirkondades puuduvad vajalikud asutused või vajalik info ei jõua õigel ajal kohale. Teinekord puudub rahval initsiatiiv ja usk oma jõusse ning loodetakse liiga palju valitsuselt.

Töö autor nõustub Kreemi (1995: 209) väitega, et tõeline kogukondlik arenemine saab alata vaid siis, kui inimesed ise sinna oma tahte, anded ja jõu investeerivad. Areng saab toimuda inimeste sisemiste jõuvarude ja arusaamiste põhjal ning igal väiksemalgi kogukonnal on oma sisemised varad. Nii nagu ühiskondi pole võimalik ehitada ülevalt alla või väljastpoolt sisse, nii pole ka võimalik kogukondi luua. Kogukonna strateegia algab perekondade, tänavate, naaberkondade süstemaatilise külastamisega, et oskusi ja talente leida. Tähtis on, et kõiki leitakse, kaasa arvatud erivajadustega inimesed, eakamad inimesed, lapsed, absoluutses vaesuses elavad pered. Kõik need inimesed peavad saama mitte abisaajaks vaid ühiskonna arendajaiks.

Kopli (Kodanikud...2007) on tõdemusel, et kutsudes kodanikke aktiivselt osalema kohalikus avalikus elus, tugevdavad omavalitsusasutused sidet kogukonnaga. Tugev side omavalitsuse ja kodanike vahel julgustab kodanikke kasutama oma aega ja jõupingutusi kohalike probleemidega tegelemiseks. Informeerimine, konsulteerimine ja aktiivne osalemine võimaldavad kodanikel paremini aru saada omavalitsuse kavadest, avaldada nende kohta oma arvamust ja kaasa rääkida otsuste väljatöötamisel. Kaasatus toob kaasa ka poliitika tulemuste (otsuste) parema aktsepteerituse. Omavalitsus, näidates üles avatust, muutub kodanike jaoks usaldusväärsemaks, mis omakorda loob alused tulemuslikumaks kohalikuks poliitikaks, tugevdab omavalitsuse ja kogukonna vahelisi suhteid, suurendab omavalitsuse legitiimsust ning tõstab teenuste kvaliteeti.

Informeerimine, konsulteerimine ja aktiivne osalemine muudab omavalitsuse tegevuse läbipaistvamaks ja elanikele arusaadavamaks. Tugevnenud sidemed kodanikega loovad aluse ja julgustavad ühiskonnaliikmeid aktiivsusele, mis toetab ka nende osalemist

avalikus sfääris: osalemine poliitilistes debattides, valimistel ja kodanikuühenduste tegevuses. See kõik viib omakorda demokraatia tugevnemisele. Omavalitsuse jõupingutused informeerida, konsulteerida ja kaasata kodanikke avalikku ellu ei asenda esindusdemokraatiat ega püüagi seda teha.

Loolaid jt (2003: 5) on leidnud, et kogukondades eluolu elukvaliteedi arendamine on vajalik juba seetõttu, et see on inimeste elupaik ja neile oluline, millise küla nad jätavad oma lastele ning elanike kokkulepe küla tulevikust mis ongi jätkusuutliku küla peamine tunnus.

Antud alapeatükki koostades leidis töö autor kinnitust, et kogukondadel on suur roll oma külas eluolu kvaliteedi tõstmisel ja säilitamisel. Kogukondades inimeste omavaheline suhtlemine ja kooskäimine tõhustab elanike sidususe ja põlvkondade vahelist koostööd mille tulemusena tekib ühtsustunde loomine ja mitmekülgsed võimalused kogukonnas kodukoha eluolu arendamiseks.

## **2. UURIMUS RIISALI ELANIKE VAJADUSED SOTSIAALSE ELUKESKKONNA ELUKVALITEEDI TÕSTMISEKS**

### **2.1. Uurimisprobleemiseade, uurimiseesmärgid ja – küsimused**

Antud alapeatükis antakse ülevaade uurimiseesmärkidest, püstitatud uurimisküsimustest, uurimisprobleemi asetusest ning meetodist koos valimi ja uurimistöö etappide kirjeldusega.

Riisali kogukond tekkis 1990. aastatel, mil Eestis algas eeslinnastumise protsess. Eestis algas massiliste uusasumite rajamise algus kus kinnisvara arendajate poolt ehitati linna tagamaadele, valdade äärealale ühepereelamuid või karp- ja paneelmaju või teise võimalusena koliti suvemajadesse, mis olid algselt inimestel ehitatud suvekodudeks kuid hiljem ehitati ümber aastaringseks elamiseks, sooviga rajada perele kodu looduslähedasse kohta linnakärast eemale kus oleks lastel puhtam ja turvalisem keskkond kasvamiseks. Kuid omavalitsused ei arvestatud, et inimeste elama asumine linna tagamaadele või valla äärealale toob kaasa suurema surve kommunikatsioonide ja infrastruktuuride olemasolu rajamiseks.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oligi uurida millisel määral mõjutab perifeerses piirkonnas elamine elanike rahulolu Riisalis ja KOV teenuste kättesaadavust Riisali elanikele. Analüüsiti Riisali sotsiaalset keskkonda, sotsiaalset infrastruktuuri, külaelu edendamise vajadusi ja võimalusi ning elanikkonna rahulolu elamisega Riisalis.

Riisali sotsiaalse elukeskkonna parandamiseks ja elanikkonna rahulolu hindamiseks ning vajaduste väljaselgitamiseks kasutati kombineeritud uurimismeetodit, mis sisaldas ankeetküsimustikku ja poolstandardiseeritud ekspertintervjuu meetodit.

Uurimuse eesmärgist lähtudes tõstatati töös järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas hindavad Riisali kogukonna elanikud piirkonna sotsiaalset elukeskkonda ja sotsiaalset infrastruktuuri?
2. Kuidas hindavad Riisali kogukonna elanikud KOV võimekust osutada oma elanikkonnale avalikke teenuseid?
3. Millised on külaelu edendamise vajadused Riisali kogukonnas?
4. Millised on külaelu edendamise võimalused Riisali kogukonnas?
5. Kuidas on Riisali kogukonna elanikud rahul elamisega Riisalis?

Uurimusküsimustele baseerudes ja eesmärgi saavutamiseks oli vaja täita järgmised uurimisülesanded:

- tutvuda teoreetilise kirjandusega ja koostada töö teoreetiline raamistik;
- planeerida uurimus, koostada küsimustik ja valim;
- viia küsitlus läbi ja analüüsida andmed;
- küsitluses saadud andmete tulemuste hindamine;
- uurimusele baseerudes tuua välja peamised järeldused ja nende põhjal teha ettepanekuid töösse Riisali sotsiaalse elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks.

Uurimustöö läbiviimise eesmärgiks on Riisali kogukonnas parendada elanike eluolu elukvaliteeti ja vaba aja veetmise võimalusi.

## **2.2. Uurimismeetod, uurimuse läbiviimine ja valim**

Uurimus viidi läbi kombineeritud uurimisviisi kasutades tegevusuuringu (*action research*) meetodil. Andmete kogumisel ja analüüsimisel kasutati kombineeritud uurimismeetodit seetõttu, kuna eelistati, et uuritavate seisukohad ja „hää“ pääseksid esile. Uurimisobjektid valiti eesmärgipäraselt, mitte juhusliku valimi menetlust kasutades. Eeltoodud arvamus pärineb Hirsijärvi'lt jt (2007: 155) ning seda uurimisviisi on kvalitatiivse uurimisviisina käsitletud Laherand (2008: 133). Töö autor kui uurija püüdis luua uuritavatega tiheda ja usaldusliku kontakti. Ta ei häirinud nende igapäevast tegevust rohkem kui hädapärast vaja.

Laherand'i (2008: 133) sõnul tegevusuuringu (*ing.k. action research*) all mõeldakse loomulikus keskkonnas läbiviidavaid väiksemaid sekkumisprojekte ning viimaste mõju lähemat uurimist. Seega on tegevusuuringu näol tegemist uuringuga, mille abil püütakse lahendada erinevaid praktilisi probleeme, mõista sügavamalt sotsiaalset praktikat ja seda parandada. Reason ja Bradbury (*Why action... 2003: 10 – 11*) on defineerinud tegevusuuringu eesmärgi järgmiselt: tegevusuuringut on määratletud kui demokraatlikku osalemisprotsessi, mille eesmärk on luua väärtuslikku praktilist teadmust. Püütakse inimeste koostöös ühendada tegevust ja refleksiooni, teooriat ja praktikat ning jõuda muret tekitavate probleemide praktiliste lahendusteni.

Tegevusuuring viidi läbi loomulikus keskkonnas. Tegevusuuringu läbiviija korraldas Riisali kogukonnas kolmel korral rahvakoosolekuid, kuhu olid kohale kutsutud Riisali kogukonna elanikud ja Karula vallavalitsuse liikmed (vallavanem, vallavolikogu esimees). Antud teguviis võimaldas uurijal märgata indiviide ja Riisali kogukonda iseloomustavaid rikkalikke detaile ning osalejate tegelikku kogemusse sisse elada.

Tegevusuuringut on küll kritiseeritud (Laherand 2008: 142) väites, et selle uurimisobjekt on liialt konkreetse situatsiooniga seotud ning spetsiifiline kuid siiski näitab tegevusuuringute kasv jätkuvat huvi selle uurimissuuna vastu ning Dicki (*Action... 2006: 452*) hinnangul on paranenud ka tegevusuuringute kvaliteet. Brydon-Miller (*Why action...2003: 25*) märgib, et tegevusuuringu suund on elujõuline ning muutunud mõjukamaks, kui see oli veel põlvkond või paar tagasi. Selgituse sellele võib leida Dicki (2006: 452) väitest, et kiiresti muutuvasse maailma näivad kõige paremini sobivat sellised uuringud, mis on kavandatud just konkreetset olukorda ja eesmärki silmas pidades ning tundub, et tegevusuuringud vastavad sellele tingimusele.

Andmestik koguti 12. veebruarist kuni 26. veebruarini aastal 2013 kirjaliku ankeetküsitluse teel. Ankeet koosnes kuuest osast. Esimene osa koosnes isikuandmetest, mida kasutati statistika koostamiseks. Teised osad puudutasid arengutendentse ning nende vastustega saadi kaardistada Riisali kogukonnas elanike elukeskkonna elukvaliteedi hetkeolukorda, selgitada välja valupunktid ja töötada välja arengusuunad, mille tulemusena panna alus Riisali kogukonnas elanike elukeskkonna elukvaliteedi arendamise võimalustesse, luua potentsiaali mis oleks Riisali kogukonna elanike

elukeskonna elukvaliteedi edaspidises arengus positiivne ning mis muudaks Riisali kogukonnas elanike elukeskkonna atraktiivsemaks ja inimsõbralikumaks. Ankeetküsimustiku täitmine oli anonüümne ja nimeliselt kedagi käesolevas töös ei kasutata.

Osad ankeetküsimustikud jagati Riisali kogukonna rahvakoosolekul, mis toimus 20. veebruaril, osalejatele laiali ning ülejäänud pandi nende Riisali elanike postkastidesse, keda ei tulnud koosolekule kohale. Koosolekul selgitas töö autor osalejatele küsimustike täitmise ja tagastamise vajalikkust.

Karula vallavalitsuse ametnike ja Valga linnapeaga viidi läbi poolstandardiseeritud ekspertintervjuu ankeedi näol mis tähendab, et küsimused millele nad vastama pidid olid eelnevalt ette antud. Ekspertintervjuu ankeedid saadeti ametnikele elektronposti teel, kuna nende päevakava on üsna tihe ja küsimustikule vastamine võtaks rohkem aega kui pool tundi. Poolstandardiseeritud intervjuud valiti eeldusel, et antud meetod võimaldas intervjuueeritavatel end vabalt väljendada ning näitas, mida keegi Riisali kogukonnas sotsiaalse keskkonna edendamise ja arenguvajadustest rääkides oluliseks pidas. Valga linnapeale ja Karula vallavalitsuse liikmetele esitatud küsimused olid esitatud mõneti erinevalt lähtuvalt nende ametipositsioonist ja territoriaalsest asukohast. Sotsioloog Vihalemm (2001) sõnul antud intervjuu meetod võimaldab küsida eksperdi hinnanguid ja prognoose mingi olukorra või edasiste arengute kohta.

Valimi moodustamiseks rakendati mittetõenäosuslikku valimit millest valitud üldkogumi moodustasid Riisali kogukonn elanikud. Valimi moodustamisel ankeetküsitlusele vastajate valim oli mittetõenäosuslik ja eesmärgipärane, olles moodustatud lähtuvalt uurimisprobleemist. Valimisse kuulusid Riisali kogukonnas elavad 34 perekonda ning ankeetküsitlus viidi läbi kirjaliku küsitluse teel.

Ankeetküsimustikule vastasid 34 perekonda. Seejärel toimus ankeedi andmete analüüs ja kodeerimine tabeltöötlusprogrammi MS Excel keskkonnas PivotTable kasutades.

Uurimuses kasutati nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset andmekogumise meetodit. Kvalitatiivne meetod uurimuses sisaldas sügavuti minevaid poolstruktureeritud

ekspertintervjuusid Karula vallavalitsuse liikmetega ja Valga linnapeaga. Kvantitatiivne meetod sisaldas andmete kogumist ankeetküsimustiku meetodil Riisali kogukonna elanikelt. Nende kombineerimine tehti eeldusel, et saada vastajate käest täpsemaid tulemusi ning eeldusel, et üks meetod täiendab teist.

Ekspertidelt laekus tagasi ainult kahe ametniku poolt kirja pandud arvamused – Karula vallavanemalt ja Valga linnapealt. Teistelt Karula vallavalitsuse liikmetelt jäid vastused saamata. Uurimuse läbiviijana võib töö autor väita, et tagasi laekumata intervjuude põhjal võib leida kinnitust asjaolu, et kas Karula vallavalitsuse ametnikud ei ole huvitatud ääreala elanike eluolu elukvaliteedi parendamisest või nad ei olnud antud ala küsimustega kursis ja pigem leidsid jätta vastamata.

Ekspertintervjuudes on Valga linnapea vastused uurija poolt koostatud uurimisküsimustele on ära toodud lisa 6 ning Karula vallavanema poolt antud vastused uurija poolt koostatud uurimisküsimustele on ära toodud lisa 7.

## **2.3. Uurimisandmete analüüs**

### **2.3.1. Riisali kogukonna ajalooline taust**

Antud alapeatükis kirjeldab töö autor lühidalt Riisali ajaloolist tasuta ja Riisali kogukonna väljakujunemist, aluseks võttes Raavitsa küla Riisali arengukava 2012 – 2015.

Raavitsa küla Riisali arengukavas (Raavitsa: 8 – 9) on välja toodud, et Riisali asub Raavitsa külas Karula vallas Valga maakonnas. Riisali asustusüksus on rajatud 1960. aastate lõpul suvilakooperatiivina endise Riisali talu, mis on ehitatud 1878. aastal, ümbruse uudismaale (vt lisa 3) kus enne olid põllumaad ja võsastunud paigad. Enne suvilate rajamist tuli põllu- ja heinamaa kuivendada, võsast puhastada, juurida kännud, rajada juurdepääsuteed ning maa jagada kruntideks. 1970. aastatel kandis Riisali nimetust Priimetsa. Samal aastal hakkasid võimukamal ametipositsioonil rajoonimehed ehitama sinna omale esimesi suvilaid. 1980. aastal ehitati Riisali Riigimetsa Majandamise Kontor (edaspidi RMK) koos kõrvalhoonetega ning kahele uuele metsavahile ehitati ühepereelamu. Liiklemine toimus Valga linna ja tagasi hobustega ja

sedagi aastaajast sõltuvalt. Tihedam liiklemine hobustega toimus talvel, kui veeti rahvast (kaasa arvatud koolilapsed) hobusesaaniga Valga äärelinna Metsamajandi bussipeatuseni ja sealt said inimesed liigelda omal jalal edasi või kasutades selleks linna ühistransporti. 1980. aastate lõpus hakkas linlaste poolt suvekodude rajamine hoogustuma. Selleks ajaks olid paljud linnas elavad pered saavutanud majanduslikult rahuldava taseme ja eelistasid linnakärrale looduslikumat keskkonda. Sellel ajal ei võinud olla rohkem kui 0,15 ha maad. Kuna aiamaast huvitatuid oli palju, siis kogunes 125 huvilist. Kohaks valiti endise Riisali talu ümbrus. Hiljem hakatigi seda kanti Riisali talu järgi kutsuma „Riisali“.

Linlaste omal kulul ala juuriti, kuivendati, kaevati kogumisveetiik, veeti kohale vajalik pinnas. Ehitati teevõrk (450 koormat kruusa), elektriliinid, alajaam, osteti puurkaevupump ja ehitati sealt hargnev trass. Ehitati suvemajad, kus ei tohtinud sisse ehitada küttekoldeid, keelatud oli suvemaja ümberehitamine ja laiendamine. Praeguseks on suvemajadest saanud paljudele elanikele püsivad eluasemed. Suvemajad tuli omanikel endil valmis ehitada. Aastatel 1997 – 1999 eksisteeris Riisalis samuti väike külakauplus, kuid rahva vähesuse tõttu see suleti. Hiljem prooviti uuesti külakauplust arendada, kuid taaskord rahva vähesuse tõttu suleti üsna ruttu. 2000. aastal ehitati siia uus RMK Valga kontori hoone. (Raavitsa... 2011: 8 – 9).

Kui 2000. aastal oli Riisalis ainult suveperioodil suvitajad siis praeguseks 2013. aastaks on Riisalist välja kujunenud tihedalt asustatud elamurajoon (vt lisa 2). Statistilisi andmeid vaadeldes tabel 1 aastate 2000 – 2013 lõikes võib väita, et iga aastaga on tulnud Raavitsa külla üha rohkem elanikke. Tabelis kajastatud 2013. aasta andmed on saadud Karula vallavalitsuse maakorraldaja käest elektronposti teel.

**Tabel 1.** Raavitsa küla Riisali elanikkonna arv aastate lõikes (Raavitsa... 2011: 19; autori kohandatud)

Aasta	Rahvaarv	Elanikkonna kasv
2000	46	
2003	67	21
2004	69	2
2011	92	23
2013	96	4

Kuna Raavitsa küla on hajaasustusega piirkond ja Riisali asub Raavitsa külas, elab 45% kogu küla elanikkonnast just Riisalis. Tabelis 1 on ära märgitud 2013. aasta rahvaarvuks 96 elanikku, siis sellest ligi 66 elanikku elavad Riisalis. Enamik Riisali kogukonna elanikke omavad sissekirjutust Valga linnas, seega elab kogukonnas reaalselt rohkem rahvast kui tabelis kirjas. Töö autori arvutuste kohaselt elatakse Riisalis aastaringsest 2013. aasta seisuga 39 majapidamises.

### **2.3.2. Riisali kogukonna asustuse paiknemine**

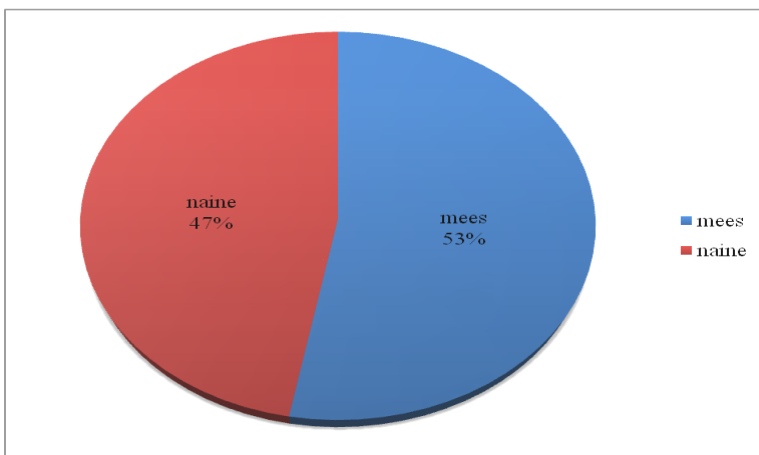
Riisali kogukond (Raavitsa... 2012: 10) paikneb Lõuna – Eestis Raavitsa külas Karula vallas, Valgamaal. Riisali asub Karula valla ja Valga linna piirialal. Valga linnapiirist 1km, Lüllemäel asuvast vallakeskusest 28 km (vt lisa 1), Tartust 85 km ja Tallinnast 260 km kaugusel, ümbritsetuna riigimetsast. Riisali paikneb kahe raudteeharu Valga-Võru ja Valga- Tartu vahel. See on loodusliku, hajaasustusega ala. Metsad on seene- ja marjarikkad, eriti palju leidub mustikaid ja pohlasid. Piirkonnas on kaks tehiseveekogu, millest vähemalt üks vajab piirkonna tuleohutuse seisukohalt süvendamist ja veevõtukohta väljaehitust.

Riisalis elab reaalselt üle 80 inimese, nendest 12 on lapsed. Elanike vanuse vahemik on neli kuud kuni 80+ aastat. Riisalis ei ole lasteaeda, üldhariduskooli, kauplust, arstiabi punkti, raamatukogu, avalikku internetipunkti ega kooskäimise kohta. Põhiteenuseid tarbivad elanikud juba aastaid Valga linnas (haridus, ühistransport, tervishoiuteenused, konstaabliteenus, kultuuri- ja vaba aja veetmine jne). Riisalis tegutseb kohaliku ettevõtja poolt loodud autoremonditöökoda ning ühtlasi jagab ta piirkonnarahvale õhuteel levivat tasuta internetti. Riisalis oli ka ühe pere poolt loodud rotifarm, mis oli aastatel 2002 – 2012 Eesti ainus ainulaadne rotifarm, kus kasvatati söödaloomi Tallinna loomaaiale roomajate, krokodillide ja kotkaste jaoks. Kuid väliskonkurentsi tõttu kes pakkus Tallinna loomaaiale odavama hinnaga rottide rümpasid, lõpetas Riisali rotifarm oma tegevuse.

Füüsiline infrastruktuur on Riisalis välja arendamata – puudub tsentraalne vee- ja kanalisatsioonisüsteem, tänavavalgustus on täielikult välja ehitamata, puuduvad tänavatel nimeviidad, kahel tänaval puudub täielikult nimi, puudub tuletõrje veevõtu koht. Vallakeskuse ja Riisali vaheline ühistranspordi liiklus on peaaegu olematu.

### 2.3.3. Riisali kogukonna elanike sooline – ja haridustaseme struktuur

Riisali kogukonna elanike seas läbiviidud ankeetküsitlusele vastas kokku 34 respondenti. Kogukonna elanike seas olid respondentideks 47% naised ja 53% mehed. Joonisel 1 kajastatakse respondentide koosseisu arvulisi näitajad kus on välja toodud, et enamuses olid meesterahvad.



**Joonis 1.** Vastajate sooline struktuur (autori koostatud).

Esitatud joonise põhjal võib järeldada, et meeste arvuline ülekaal on seotud nende domineerivusega ühiskonnas. See võib tuleneda sellest, et nad on paremini kursis ühiskonnas toimuvaga ning rohkem kaasatud ühiskonna ellu kui naised. Julgemad avaldama oma arvamust ja avaldama ettepanekuid.

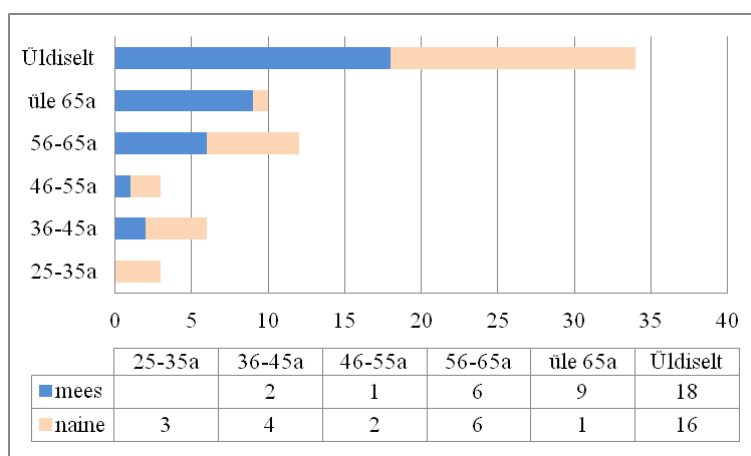
Kuna koostatud ankeetküsimustik oli mõeldud perekondadele, siis sooviti teada respondentide pereliikmete arvu, arvestades ka teda ennast sinna juurde. See andis juurde olulist infot, kui palju võib olla elanikke kokku Riisali kogukonnas. Tabelis 2 on välja toodud vastajate peredes inimeste arv kokku.

**Tabel 2.** Vastajate pereliikmete arvuline osakaal kokku (autori koostatud).

Perekondade arv	Inimeste arv
7	1
14	2
8	3
5	4
Kokku elanikke	79

Tabelist nr 2 selgub, et ankeetküsitlusele vastajate hulgas kokku elab Riisalis 79 inimest. Nende tulemuste saamisega sooviti teada saada, millised perekonnad on Riisali kogukonnas esindatud. Tulemuste analüüsimisel selgus, et 14 vastajat elavad ainult kahekesi. See võib tuleneda sellest, et nende lapsed on jõudnud täiskasvanu ikka ning alustanud uut elu vanematest eraldi. Kaheksa respondenti kirjutasid, et perekonda kuulub kolm inimest. Seitse respondenti elavad üksinda. See tuleneb jällegi sellest, et kas respondent on lahutatud või lesk ning samuti on lapsed täiskasvanu ikka jõudnud ja oma elupeale ära läinud. Viiel vastajal oli perekonnas neli liiget. Kuid siinkohal tuleb arvestada asjaoluga, et Riisalis elab reaalselt 39 perekonda millest vastasid ankeetküsimustikule 34 perekonda. Seoses sellega võib rahvaarv Riisalis olla suurem kui tabelis 2 märgitud.

Kuid kui statistiliselt vaadelda põhjalikumalt joonisel 2 respondentide vanuselist ja soolist koosseisu, saab joonise põhjal järeldada, et suurema osa respondentidest moodustasid üle 65 aastased mehed, 25 – 35 aastaste vastanute seas olid esindatud ainult naised.

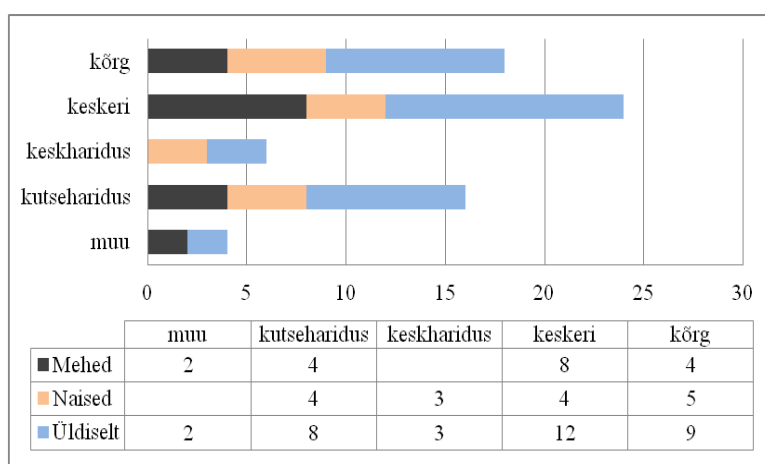


**Joonis 2.** Vastajate vanuseline ja sooline struktuur (autori koostatud).

Joonisel kujutatud tulemuste käigus selgub, et suurema aktiivsusega on ankeetküsimustikke täitnud 56 – üle 65 aastased Riisali elanikud. Statistiliselt võib öelda, et vanema generatsiooni inimestel leidis rohkem aega ja tahtmist täita ankeetküsimustikku. Samas joonise 2 põhjal saaks statistiliste andmete põhjal teha

järeldused, et Riisali elanikkonna demograafilises koosseisus ongi esindatud vanema generatsiooni inimesed.

Vaadeldes joonisel 3 Riisali kogukonnas elanike haridustaseme struktuuri selgub, et kõige rohkem oli kogukonnas keskeri hariduse, kokku 12 respondenti, omandanud inimest. Üheksal respondendil oli omandatud kõrgharidus, kaheksal respondendil kutseharidus. Kolmel respondendil oli keskharidus ja kaks märkisid oma hariduseks „muu“ haridus. Viimase all töö autor mõtles kas põhihariduse olemasolu või lõpetamata põhiharidust. Joonisel 3 olevate andmete põhjal võib öelda, et Riisali elanikkonna haridustase oli üle keskmise.



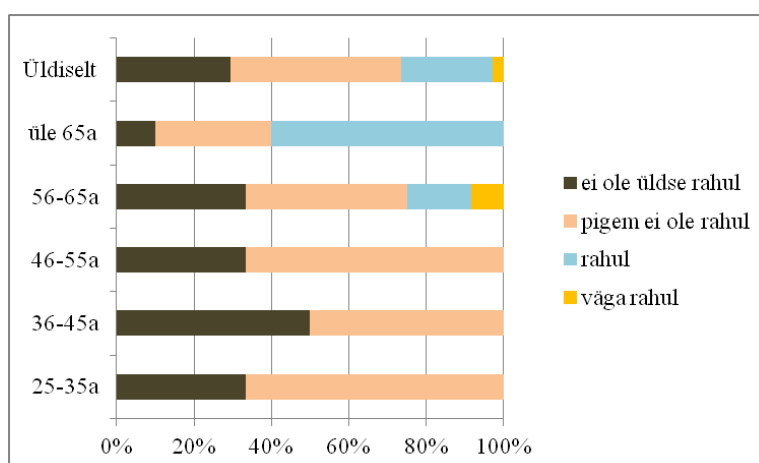
**Joonis 3.** Vastajate haridustaseme struktuur (autori koostatud).

See on hea tulemus kuna haridustase on väga oluline terviseõjgur. See soodustab töökohtade olemasolu ja jõukust. Üle keskmise haridustasemega inimesed on ka aktiivsemad kohaliku elu arendamisel ja kaasa rääkimisel kohalikes omavalitsustes. Saadud tulemuste põhjal võib väita, et Riisali elanikkonnas on oskuslikke, teadmiste ja eetikaga varustatud haritud, motiveeritud inimesi. See on üks olulistest ressursidest, mida saab kogukonnas eluolu elukvaliteedi arendamise eesmärgil ära kasutada. Kõik sõltub ainult elanikest, kas nad ise soovivad oma teadmisi ja oskusi panustada kogukonna arendamisse.

### 2.3.4. Riisali kogukonna elanike hinnangud KOV võimekuse kohta osutada oma elanikkonnale avalikke teenuseid

Uurimuse käigus selgus, et enamus respondente ei ole rahul KOV võimekusega osutada Riisali elanikkonnale avalikke teenuseid. Kui vaadelda joonisel 4 statistilisi andmeid, siis on näha, et elanikkonna rahulolu KOV võimekusega on väga madal. Pigem tuntakse rahulolematust, eriti on seda näha 25 – 55 aastaste vastajate hulgas. Siinkohal võib ühe põhjusena välja tuua logistilise kauguse Riisali ja vallakeskuse vahel mis on oluliselt määrava tähtsusega. KOV kaugus Riisali kogukonnast ei võimalda suurel määral osutada elanikkonnale avalikke teenuseid nii nagu oleks vaja, sellest võib olla tingitud ka respondentide rahulolematuse omavalitsuse võimekuse kohta.

Süüvides uurimustöös andmete analüüsimisele, siis selgus, et kõige enam tunnevad rahulolematust just 25 – 55 aastased inimesed sellepärast, et nendes peredes kasvavad lapsed.



**Joonis 4.** Vastajate rahulolu KOV tegevusega vanuse lõikes (autori koostatud).

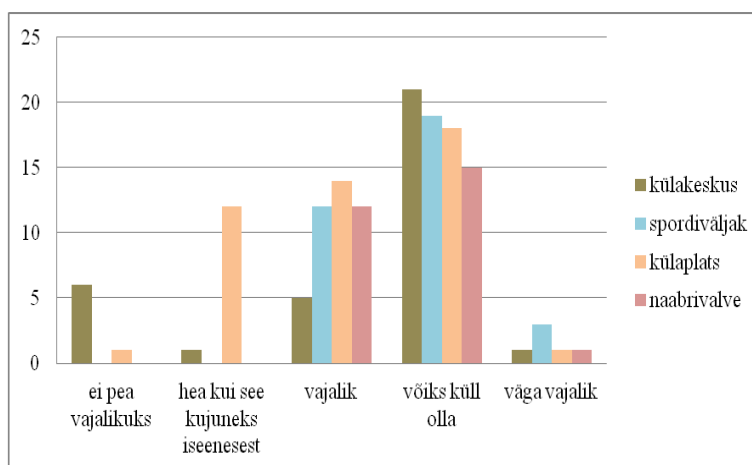
Üle 65 aastased elanikud tundsid seevastu pigem rahulolu KOV võimekusega osutada oma elanikkonnale avalikke teenuseid. Kui võtta arvesse kahe eelneva erineva vanuse 25 – 35 ja üle 65 aastase elanike koosseisu, siis vanema generatsiooni inimesed on pigem paiksed ja vähemliikuvad kui noorem põlvkond ning seevastu vanemad elanikud ei vaja ka suuremat tähelepanu KOV poolt osutamaks neile avalikke teenuseid.

### 2.3.5. Riisali kogukonna elanike hinnangud piirkonna sotsiaalse elukeskkonna ja sotsiaalse infrastruktuuri kohta

Sotsiaalne infrastruktuur ehk KOV avalikud teenused nagu avalik internetipunkt, kooskäimise võimalus nii noortel kui eakamatel mis on elukvaliteedi oluliseks teguriks ning mis mõjutavad märgatavalt inimeste elu- ja tööpaiga valikut on samuti Riisali kogukonnas välja arendamata.

Kuna peamiselt sotsiaalse infrastruktuuri objektid asuvad vallakeskuses Lüllemäel (vt lisa 1), siis Riisali kogukonna elanikud tunnevad vajadust ka Riisali rajada avalikuks kasutuseks mõeldud järgnevaid objekte: külakeskus, spordiväljak, külaplats, naabrivalve.

Joonisel 5 on välja toodud vastajate hinnangud sotsiaalse elukeskkonna ja sotsiaalse infrastruktuuri olulisemate rajatiste kohta. Rajatiste olemasolu võimaldaks tugevdada kogukonnas elanike vahel sotsiaalseid suhteid, tekiks kogukondlik võrgustik mis toetaks kodanikuaktiivsust ning tugevneks põlvkondade vaheline solidaarsus.

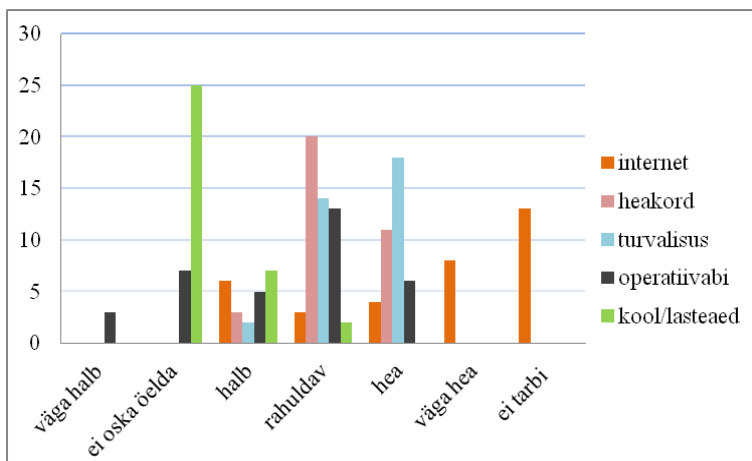


**Joonis 5.** Vastajate hinnangud sotsiaalse elukeskkonna- ja infrastruktuuri kohta (autori koostatud).

Küsitlusest selgus, et enamus vastajaid peavad vajalikuks luua Riisali külakeskus, spordiväljak, külaplats ning luua naabrivalve olemasolu. Statistiliselt selgus, et kõige enam soovitakse külakeskuse rajamist, mis annaks võimaluse Riisali elanikel aastaringelt koos käies ühiseid tegevusi ja üritusi korraldada.

### 2.3.6. Riisali kogukonna elanike rahulolu elamisega Riisalis

Elanike rahulolu mõjutavad suuresti asjaolud kuidas on kättesaadavad elanikkonnale olulised teenused nagu interneti olemasolu, heakorra tagamine, turvalisus, operatiivabi kättesaadavus ning lasteaias või koolis käimise võimalused.



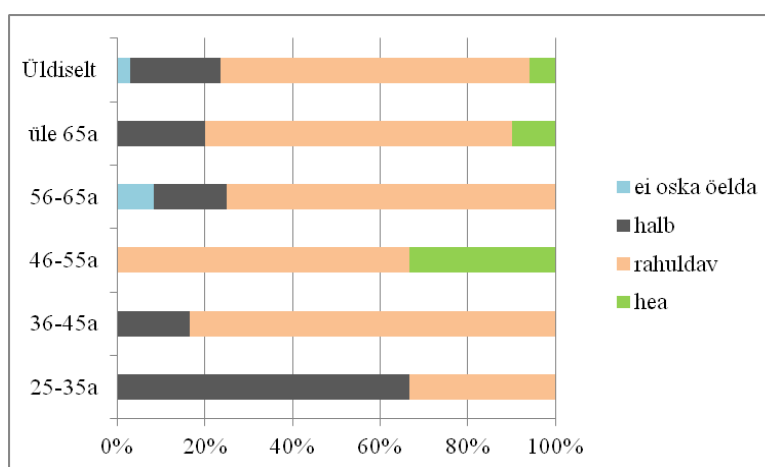
**Joonis 6.** Vastajate rahulolu elamisega Riisalis (autori koostatud).

Ülemisel joonisel 6 on ära toodud elanike rahulolu hinnangud elamisega Riisalis. Kõige enam ollakse respondentide hulgas rahul heakorraga. Samuti ollakse turvalisusega rahul.

Enamus vastajaid pidasid internetiühendust rahuldavaks kuid joonisel 6 on näha, et ühendust ei tarbi kõik elanikud. Statistiliselt on see täiesti arusaadav kuna enamus ankeetküsimustikele vastajate vanus oli üle 56 aasta ning vanemale põlvkonnale kaasaja tehnika tundmine ja teadmiste omandamine võib võtta rohkem aega ja pühendumist. Operatiivabi kättesaadavust hinnati respondentide poolt samuti rahuldavaks. Koolis ja lasteaias käimise võimalusi ei osatud respondentide poolt hinnata. See võis tuleneda jällegi sellest, et enamus vastajate vanus ületab 56 aastate piiri ning nendes peredes ei ole kasvamas lasteaias ega koolis käivaid lapsi.

Sellest tulenevalt statistilisi andmeid analüüsidis tekkis uurijal vajadus hinnata Riisali elanike rahulolu ühistranspordi sagedusega elanike eluaastate lõikes üldiselt. Joonisel 7 on näha, et ühistranspordi sagedusega kõige rohkem rahulolematust tundsid 25 – 35 aastased respondendid. See annab veelkord kinnitust, et nendes peredes kasvavad väikesed lapsed kelle vanemad vajavad lasteaeda ja kooli jõudmiseks transpordiga

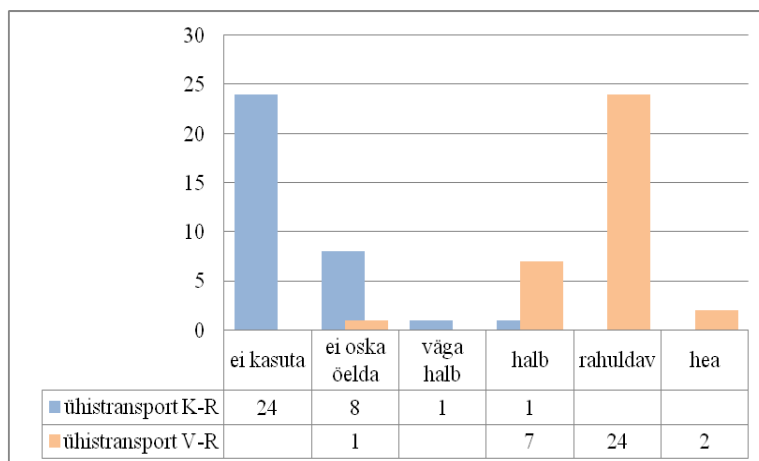
liiklemist. Alates vanusest 46 aastat hinnati ühistranspordi sagedusega rahulolu rahuldavaks.



**Joonis 7.** Ühistranspordi sagedusega rahulolu üldiselt (autori koostatud).

Uurimuse käigus hinnati respondentide poolt ühistranspordi sagedust vallakeskuse ehk Lüllemäe ja Riisali vahel ning Valga linna ja Riisali vahel. Joonisel 8 on suurte tähtedega ära märgitud ühistranspordi marsruudid. K – R tähendab Karula valla ja Riisali vahelist marsruuti ning V – R tähendab Valga linna ja Riisali vahelist marsruuti. Statistiliste andmete vaatlusel tuli välja, et 24 ankeetküsitlusele vastajat ei kasuta vallakeskuse ja Riisali vahel liiklemiseks ühistransporti. Kaheksa vastajat ei osanud hinnata ühistranspordi sagedust ning kaks vastajat pidasid vallakeskusega ühendust halvaks. Töö autor toob välja, et pääseda vallakeskusesse tuleb selleks eelnevalt sõita Valga linna ja alles seal ümberistumisega on võimalik sõita vallakeskusesse. Tagasi Riisalisse toimub ühistranspordiga liiklemine taas ümberistumisega.

Kuid vastupidiselt vallakeskuse ja Riisali ühistranspordi kehvale sagedusele hindasid 24 vastajat Valga ja Riisali vahelist ühistranspordi liikumist rahuldavaks. Heaks hindasid ühistranspordi ühendust neli inimest ja halvaks seitse inimest. Statistiliselt saab siinkohal taas öelda, et ühistranspordi sagedusega kõige rohkem rahulolematust tunnevad jällegi nooremad vastajad.



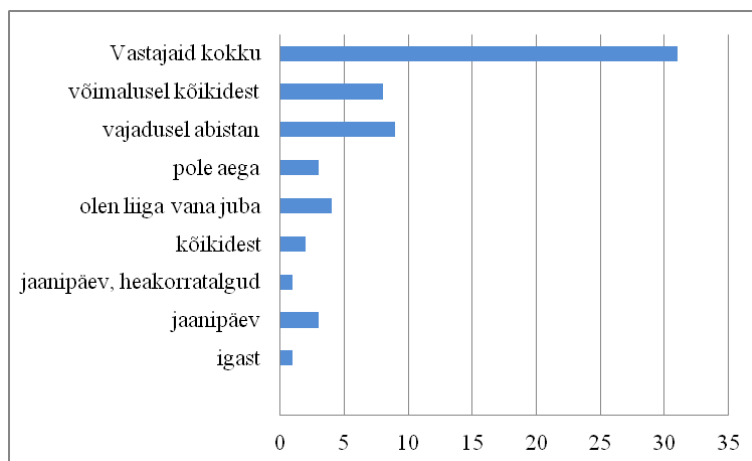
**Joonis 8.** Ühistranspordi sagedusega rahulolu K – R; V – R (autori koostatud).

Vastajate hulgas kes leidsid, et ühistranspordiga liiklemine Valga linna ja Riisali vahel on halb, leidis taas kinnitust, et nendes peredes kasvavad lasteaias ja koolis käivad lapsed kes vajaksid lasteaeda ja kooli õigeks ajaks jõudmist ühistranspordiga liigeldes.

### **2.3.7. Eluolu edendamise vajadused elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonnas**

Eluolu edendamine ja elukvaliteedi arendamine Riisali kogukonnas tagaks elanikele inimväärse elukeskkonna. Elukvaliteedi valdkonna alla kuuluvad antud töös sotsiaalsed suhted, füüsiline heaolu, keskkond, psühholoogiline heaolu. Elanike käest sooviti teada saada, kas nad oleksid nõus ka ise panustama oma vaba aega ja energiat ühiste ürituste korraldamisse ning millised üritused need konkreetselt oleksid.

Ankeetküsimustikus vastuste analüüsimisel selgus, et Riisali kogukonna elanikud tunnevad puudust vaba aja veetmise võimalustest ja ühisüritustel käimisest. Joonisel 9 on välja toodud statistilised andmed esitatud küsimuste kohta, kui paljud elanikud ise kaasa lööksid ühisürituste korraldamisest.



**Joonis 9.** Ürituste korraldamisest osavõtmine (autori koostatud).

Kokku vastas antud küsimusele 31 respondenti. Üheksa vastajat leidsid, et nad oleksid nõus ürituste korraldamisel vajadusel abistama, kaheksa vastajat olid nõus võimalusel kõikide ürituste puhul abistama. Neli vastajat tundsid, nad on juba liiga vanad ürituste korraldamisel kaasa löömiseks ning kolm vastajat leidsid, neil pole aega selleks.

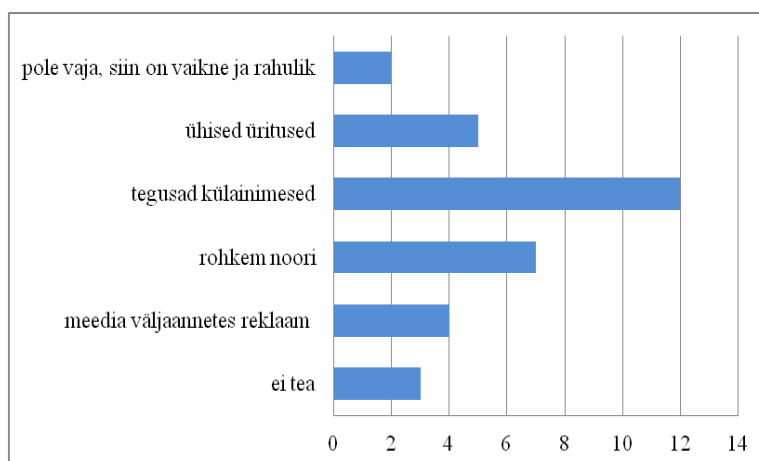
Vaba aja veetmise võimaluste arendamise kohta on tabelis 3 ära toodud vastajate arvamused. Kõige enam 19% vastanutest soovisid spordiplatsi olemasolu. 14 % vastanutest soovisid mänguväljaku ja ujumiskoha loomist. Kohtumisi huvitavate inimestega soovisid 12% vastajatest ning 11% vastajatest ei osanud öelda milliseid vaba aja veetmise võimalusi võiks Riisali kogukonnas arendada.

Töö autor leiab, et Riisali kogukonnas ühisürituste korraldamisel ja kaasalöömisel on eelduseks elanike koostöö hoogustumine ja kodaniku algatusvõime mõistmine. Aktiviseerub ühistegevus mis liidab omavahel kogukonna elanikke. Tekib kogukonna tunne ehk „Meie“ tunne. Putnam (2008: 17) defineerib „Meie“ tunnet järgmiselt: tunne on grupi liikmete vaheline ühtsustunne ja väljendab inimesi ühendavat seost. Fukuyama (1999) tõlgendab „Meie“ tunnet kui sotsiaalset kapitali milleks on inimestevahelisel usaldusel ning jagatud väärtustel põhinev koostöövõime ühiste eesmärkide saavutamise nimel.

**Tabel 3.** Vaba aja veetmise võimalused Riisali kogukonnas (autori koostatud).

Tegevused	Kokku
aeroobika	3%
ei oska öelda	11%
jaanipäev	1%
jõulud	1%
kohtumised huvitavate inimestega	12%
käsitööringid	1%
meisterdamine	1%
mängud	3%
mänguväljak	14%
ringid	5%
spordiplats	19%
sportides	5%
trennid	3%
ujumiskoha loomine	14%
üritused eakatele	5%
Kokku	100%

Joonisel 9 on välja toodud respondentide arvamused Riisali maine tõstmisest. Küsimustega püüti välja selgitada tegevused mille kaudu saaks kodanike aktiivsus mõjutada Riisali kogukonna maine tugevdamist. Enamus vastajaid olid arvamusel, et Riisali kogukonna mainet aitavad tõsta tegusad külainimesed ise.

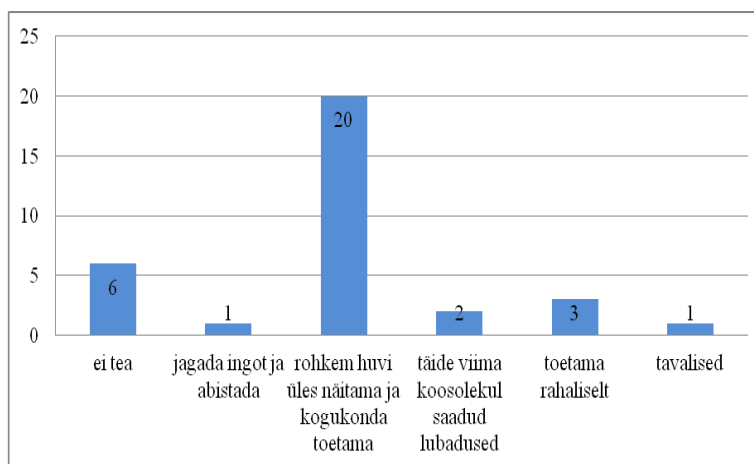


**Joonis 10.** Riisali kogukonna maine tõstmine (autori koostatud).

Seitse vastajat arvasid, et rohkem noori tõstaksid kogukonna mainet, kuna noortel on rohkem energiat ja tahtmist tegeleda maine kujundamisega. Viis vastajat arvasid, et ühised üritused mõjutaksid kogukonna maine tugevdamist. Neli vastajat olid arvamusel, et meedia väljaannetes reklaami tegemine külas toimuva kohta tugevdaks kogukonna

mainet. Kolm vastajat ei teadnud, kuidas võiks kodanike aktiivsus mõjutada Riisali maine tugevdamist ning kaks vastajat leidsid, et pole vaja, siin on vaikne ja rahulik.

Ankeetküsimustiku neljandas plokkis sooviti elanikel vastata, mida nad arvavad KOV ülesannetest Riisali elanike eluolu soodustamiseks. Antud vastused on toodud välja joonisel 11.



**Joonis 11.** KOV ülesanded elanike eluolu arengu soodustamisel (autori koostatud).

Küsimusele vastasid 32 elanikku. Statistiliselt vaadates saab öelda, et kõige rohkem arvati, et KOV võiks rohkem huvi üles näidata ja kogukonda toetada, lausa 20 korral. Kuus vastajat ei teadnud mida KOV peaks tegema elanike eluolu arengu soodustamiseks, kolm vastajat arvasid, et peaks rahaliselt toetama ning üks vastaja arvas, et jagada infot ja abistada ning veel, et ülesanded peaksid olema tavalised.

### **2.3.8. Eluolu edendamise võimalused elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonnas**

Ankeetküsimuste viiendas plokkis sooviti vastajate käest teada Riisali kogukonna tugevaid külgi, edasiarenemise võimalusi, nõrkasid külgi ning ohustavaid tegureid mis mõjutavad Riisali kogukonna arengut. Vastuste põhjal koostati Riisali kogukonna SWOT – analüüs. SWOT – analüüsi loojaks oli Albert Humphrey. Antud neljätäheline kombinatsioon (SWOT: 2011) tuleneb inglise keelsete sõnade esitähedest: S – strenghts (tugevused); W – weaknesses (nõrkused); O – opportunities (võimalused); T –

thearts (ohud). Analüüs on strateegilise juhtimise üks oluline osa ja tööriist, mis aitab enne oluliste otsuste tegemist saada ülevaadet seotuga.

Riisali kogukonna SWOT – analüüs on ära toodud lisa 4. Selle kaudu kaardistati Riisali kogukonna tugevused, nõrkused, võimalused ja ohud. Siinkohal toobki töö autor SWOT – analüüsi tabelist (vt lisa 4) välja Riisali kogukonna kolm suuremat tugevust: linnalähedus; piirkond on ilus, vaikne ja rahulik; hea ühistranspordi liiklus Valga linna ja Riisali vahel. Riisali kolm suuremat nõrkust on: asustus vallakeskusest kaugel, KOV passiivsus; tsentraalne vee- ja kanalisatsioonisüsteem välja arendamata; puudub kooskäimise ja vaba aja veetmise koht. Riisali kolm suuremat võimalust edasiarenemiseks on: koostöö arendamine Karula vallavalitsusega; elanike aktiivsuse suurendamine – külaseltsid, MTÜ –d; rahalised toetused projektide näol. Riisali kolm suuremat ohtu mis tulenevad väliskeskkonnast on: KOV passiivsus, oht jääda perifeerseks piirkonnaks; KOV rahaliste vahendite puudumine piirkonna arendamiseks; elanike passiivsus suureneb.

## **2.4. Arutelu ja järeldused**

Uurimustöö koostamise käigus nõustub töö autor Claude (1982: 45 – 53); Hess jt (2000: 255) sõnadega, et eeslinnaelu eelisteks on maaelu lähedane rahu ja vaikus. Paremad võimalused osa saada linnast toimuvatest kultuurilistest ja hariduslikest ettevõtmistest. Soodne elukeskkond kus on võimalik kasvatada lapsi vabas ja puhtas looduses. Eeslinnades elamine võimaldab elanikel käia kodu lähedal tööl.

Töö autor nõustub Anniste (2007: 3); Nookõiv, Sepp (2005: 15); Ahas (2007); Leetma jt (2011: 6) väidetega, et eeslinnastumine avaldus kõige intensiivsemalt 1990. aastate alguses. Inimesed kolisid olemasolevatesse asumitesse või linnalähiküladesse. Üheks olemasolevaks asulatüübiks oligi 1960.aastatel rajatud suvilakooperatiivid, mida algselt ei ehitatud püsivaks elamiseks. Eeslinnastumine toob kaasa suureneva surve kasvamise infrastruktuuridele, inimeste töö- ja elukoha paiknemine erinevates omavalitsuse üksustes tekitab vaidlusi maksude jaotuse üle. Peamine kolimise põhjus eeslinnadesse oli inimestel omada oma maja, kasvada lastel sobivamas keskkonnas kus on turvalisem, puhtam loodus ning suurem vabadus liikuda. Elamupiirkondade laienemine ja suvilate

kasutuselevõtt aastaringseks elamiseks on oluliselt suurendanud asustusest tulenevat keskkonnakoormust. Vee- ja kanalisatsioonisüsteeme arendatakse liiga aeglaselt tagamaks kasvava elanikkonna vajaduste rahuldamist nüüdistasemel.

Aastaks 2013 on paljudes uusasumites ja suvilapiirkondades püsielanike arv jõudnud nii kõrgele, et tuleb hakata omavalitsustel mõtlema, kuidas kujunenud ala edasi planeerida, et tagada sealsetele inimestele rahuldav elukvaliteet. Probleeme võib süvendada valla äärealale või linna tagamaale rajatud uued elamualad või suvekodudest ümberehitatud eramud aastaringseks elamiseks. Siinkohal muutub tähtsaks omavalitsuste piire ületav sisuline koostöö ning tõuseb kogukondade roll oma kodukoha elukvaliteedi tõstmise kujundamiseks. Töö autor nõustub Putnami (2008: 18 – 19); Ruutsoo (2011); Kreemi (1995: 209) väidetega, et kogukonna omaalgatuslik osalemine kodukoha arendamises soodustab kogukonna elanike vahelist võrgustike teket ning kogukonna tõhusamat toimimist. Eriti perifeersetes piirkondades on kogukonnas elanike vaheline koostöö vajalik tõhustamiseks piirkonna arengu protsesside välja kujunemist.

Töö autor leiab, et kui perifeersetes piirkondades jäävad kaugeks KOV poolt pakutavad avalikud teenused, mille tõttu on kogukonnas elanike elukvaliteet ja vaba aja veetmise sisustamise võimalused piiratud ning puuduvad võimalused sotsiaalsele kaasatusele, siis nende puudumisel võib tekkida kogukonna elanike hulgas sotsiaalne tõrjutus, mis tähendab, et ei ole võimalust pääseda KOV poolt pakutavate avalike teenuste ja ressursside juurde. Kuid kogukonnas sotsiaalse keskkonna parandamine ja elanike elukvaliteedi tõstmine võib tagada paremad elutingimused kodukohas elamiseks. Sotsiaalse elukeskkonna parandamisel tõuseb vaba aja veetmise võimaluste mitmekesistamine ning aktiveerub ühistegevus mis liidab elanikke omavahel. Tekib kogukonna tunne, mille tulemusena hakatakse ühiste eesmärkide rajamiseks omavahelist koostööd tegema. Hea terve kogukonna tunne tekib siis, kui midagi koos ära teha – heakorda panustada (koristada), ehitada, korraldada, laulda, tantsida, meisterdada. Koostegemise rõõm ja üksteise toetamine lähendab omavahel elanikke ning mille kaudu saavad õppida koostegutsemise vajalikkust ka nooremad põlvkonnad ning mis on ühe tugeva ja elujõulise kodanikuühiskonna alustalaks.

## 2.5. Diplomandi ettepanekud Riisali kogukonnas elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks

Antud alapeatükis teeb diplomand uurimustöö käigus ankeetküsitluste tulemuste põhjal saadud vastuste analüüsimisel ettepanekud Riisali kogukonnas elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks. Diplomandi ettepanekud töös peaksid aitama lugejal aru saada kuidas oleks võimalik elanikkonna sotsiaalset elukeskkonna elukvaliteeti tõsta. Alljärgnevalt on välja toodud tegevused, mida kogukonna elanikud ise saaksid ära teha:

- Riisali kogukonnas elavad inimesed saavad ise oma elukeskkonna parendamiseks luua kodanikeühenduse kes hakkab juhtima külaelu ja korraldama seltsitegevust;
- ühistegevuse kaudu aktiveerida kogukonnas ühistegevust, suurendada elanike kohustus- ja vastutustunnet oma elukohas elukvaliteedi tõstmiseks;
- kodanikeühenduse kaudu taodelda rahalisi vahendeid projektide kirjutamise näol, kaasata juurde elanikke projektides välja toodud tegevuste läbiviimiseks ja korraldamiseks;
- kogukonnas läbi seltsitegevuse hoogustada koostööd teiste Karula valla külade, MTÜ-de ja ettevõtjatega, mille tulemusena tõuseks Riisali elanike sotsiaalne kaasatus ning elanike eluolu kvaliteet Riisali kogukonnas tõuseks ja piirkond muutuks seeläbi atraktiivsemaks ja inimsõbralikumaks;
- külakoosolekul valida kogukonna elanike hulgast esindaja, kes oleks käepikendus KOV ja kogukonna vahel, võimalik külavanema rolli täitmine;
- liitumine Valga linnaga, avalike teenuste parema kättesaamise eesmärgil.

Mida Karula vallavalitsus saaks kogukonna heaks teha, on diplomand välja toonud järgmiselt:

- kompromisside loomine Riisali elanikkonnaga,
- kogukonna elanike kaasamine Riisali piirkonna arendamise valla arengukava koostamisel;
- valla üldplaneeringu muutmine ja Riisalis kahe maatüki munitsipaliseerimine, kogukonna elanikele kasutamiseks andmine külaplatsi rajamise eesmärgil;
- Riisali kogukonnas kodanikeühenduse toetamine projektides kaasfinantseerija näol, et luua mängu- ja spordiväljakud;

- tsentraalse vee- ja kanalisatsiooni süsteemi rajamine, tänavavalgustuse rajamine, viidamajanduse korrastamine, läbi projektitoetuse rahastamisega;
- KOV moodustatud volikogus osalemisõigus Riisali kogukonna esindajal kellel oleks õigus nõuda kogukonna elanike huve puudutavate küsimuste arutamist.

Mida Riisali kogukond ja Karula vallavalitsus saaksid Riisali piirkonna heaks teha, on diplomand välja toonud järgmiselt:

- ettepaneku tegemine Valga linnavalitsusele ühistranspordi kellaaegade muutmiseks Riisali ja Valga linnaliinil, et lapsed jõuaksid õigel ajal lasteaeda/ kooli või täiskasvanud tööle;
- Riisali elanike kaasamine kohaliku elu kujundamisse, mis võimaldab tugevdada kodaniku ja omavalitsuse vahelist koostööd;
- avalike teenuste delegeerimine läbi kodanikuühenduse, et Riisali elanikele pakkuda avalike teenuste paremat kättesaadavust;
- aktiivsemate kodanike tunnustamine valla avalikel üritustel kord aastas.

Loetletud tegevused tõhustaksid Riisali kogukonnas elukvaliteedi tõusu. Kohaliku omavalitsuse koostöö tugevdamine elanikega on tähtis tegevus, mis loob alused paremaks avalikuks poliitikaks, suurendab usaldust ja tugevdab KOV mainet kodanike hulgas. Elanike vajadustele ja ettepanekutele olles avatud annab kohalikule omavalitsusele võimaluse kasutada laiemalt nii elanike kui kodanikeühenduste ressursse kohaliku elu paremaks muutmiseks ning seeläbi tõsta omavalitsuse usaldusväärsust ja legitiimsust. Tugevnenud koostöö kogukonnaga annab võimaluse omavalitsusele täitmaks liidri rolli avatumalt, efektiivsemalt ja edukamalt.

## KOKKUVÕTE

Uurimustöö käigus saadud tulemuste põhjal võib väita, et antud uurimisvaldkonna läbiviimine oli vajalik.

Uurimusest selgus, et ankeetküsimustikele vastasid 53% mehi ja 47% naisi, mis näitas et mehed olid altimad vastama. Rahulolu KOV tööprotsessidega tundsid ainult 27% vastajatest, 73% vastajatest pigem ei olnud rahul. Sellest võibki järeldada perifeerse piirkonna negatiivset mõju kogukonnas elavatele inimestele, kuna KOV poolt pakutavad avalikud teenused ei jõua Riisali kogukonna elanikele kätte, mille tõttu võib tekkida elanikel sotsiaalne tõrjutus.

Tuli ilmsiks, et 24 respondenti ei kasuta ühistransporti valla keskuse ja Riisali vahel. Pigem kasutatakse ühistransporti Riisali ja Valga linna vahel, kus 24 respondenti hindasid rahuldava tulemusega. Kuid küsitlusest selgus, et respondendid vanuses 25 – 35 aastat hindasid liiklemist Riisali ja Valga linna vahel halvaks, kuna nende peredes kasvavad väikesed lapsed, kes käivad linna lasteaedades või koolides, ning hommikused kellaajad ei sobi neile lasteaeda/kooli minekuks.

Uurimustööle baseerudes võib väita, et Riisali kogukonnas elanike omaalgatuslik osalemine elukvaliteedi arendamiseks on vajalik, kuna läbi selle tegevuse korraldamise saavad inimesed ühiste eesmärkide saavutamise nimel kokku, mis läbi saab võimalikuks elanikevaheline võrgustike teke. Külaplatsi, mängu- ja palliväljakute rajamine Riisalisse ning ühised vaba-aja veetmise võimalused lähendavad kogukonnas inimesi, mille tulemusena hakatakse ühiste eesmärkide rajamiseks omavahelist koostööd tegema. Vajadus on valida oma kogukonnast esindaja, kes oleks käepikendus KOV ja kogukonna vahel, võimalik külavanema rolli täitmine, kelle entusiastlik tegevus võib taas elustada omavalitsuse ääreala elu. Külavanema tegevus Riisali kogukonnas ärgitaks inimesi ühiselt midagi koos tegema, mille tulemusena võiks areneda välja külaseltsitegevus ning hoogustuks koostöö teiste Karula valla külade, MTÜ-de ja ettevõtjate vahel, mille tulemusena tõuseks sotsiaalne kaasatus ning elanike eluolu elukvaliteet

Riisali kogukonnas tõuseks ja piirkond muutuks seeläbi atraktiivsemaks ja inimsõbralikumaks.

Töös järeldus, et peetakse võimalikuks ka liitumist Valga linnaga, mille tulemusena jääks ära omavalitsuste vaheline rahade jagamine ja Riisali kogukonna elanikel oleks parem ligipääs linna poolt pakutavatele sotsiaalteenustele ja –toetustele. Teisi avalikke teenuseid, nagu haridus, tervishoiuteenuseid, konstaabliteenust, kultuuri- ja vabaaja veetmise võimalusi tarbitakse Valga linnas, mis asub kodukohale ligemal ning ei tekita Riisali kogukonna elanikkonnale logistilisi probleeme.

Antud töö koostamisel tahaksin öelda tänusõnad Riisali elanikele, kes on aktiivselt aidanud antud töö jaoks koguda ajaloolisi materjale, ankeetküsitlustes avaldanud oma arvamust ja teinud olulisi ettepanekuid oma kodukohas eluolu parandamiseks ja elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks.

## VIIDATUD ALLIKAD

Action research. Action research literature 2004-2006: Themes and trends. Bob Dick. Southern Cross University, Australia. 2006. [<http://www.sagepub.com/mertler2study/articles/Dick.pdf>]. 07.03.2012.

**Ahas, R., Silm, S.** 2006. Tallinna tagamaa uusasumite elanike ajalis-ruumilise käitumise analüüs [<http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g7016s45052>]. 21.02.2013

**Ahas, R.** 2007. Uusasumite valud. – Postimees, 21.04.2007. [<http://sudoku.Postimees.ee/210407/esileht/ak/256384.php>]. 19.01.2013

**Anniste, K.** Tallinna tagamaa suvilapiirkondade kujunemine elamupiirkondadeks. Tartu Ülikooli Geograafia Instituut. Harju Maavalitsus. Uuring. Tartu 2007

**Ant, E.** 1937. Uudismaa- asunduste areng 1930-1934. Tallinn, lk 3-9.

Approaches to Community Organizing and Their Relationship to Consensus Organizing. Community, civic engagement, and social capital. [[http://www.sagepub.com/upm-data/24165\\_Chapter1.pdf](http://www.sagepub.com/upm-data/24165_Chapter1.pdf)]. 23.04.2013.

**Arold, I.** 1991. Maastikud ja nende omadused. Eesti maastikud. Tartu Ülikool. Füüsilise geograafia kateeder.

**Arumäe, U.** Territoriaalne kogukond ja selle juhtimise õiguskorraldus. Estonian Business School. Tallinn 2010.

Asundusseadus. Riigi Teataja 1937, 47, 431. [<http://www.hot.ee/seadustekogu/skxi3-17.html>]12.03.2013.

Asundustegevus. Eesti Entsüklopeedia. [[http://entsyklopeedia.ee/artikkel/asutav\\_kogu2](http://entsyklopeedia.ee/artikkel/asutav_kogu2)]. 12.03.2013.

Asutav Kogu. Riigikogu ajalugu. Riigikogu. Kodurubriik. 30.01.2012. [<http://www.riigikogu.ee/index.php?i=31619>] 02.03.2013

Asutawa kogu 2. Istungjärk. Protokoll nr. 72 (45) 1919.a. [<http://digar.nlib.ee/digar/show/?id=8118>]. 09.03.2013

**Carter, H.** 1995. The Studys of Urban geography. 4<sup>th</sup> Edition. London, pp. 56

**Claude.** 1982. To Dwell Among Friends. Personal Networks in Town and City. Chicago: University of Chicago Press, lk 45-53

**Clout, H., Blacksell, M., King, R. Pinder, D.** 1989. Western Europe: Geographical Perspectives. Longman Group UK Limited.

Eesti keele seletatav sõnaraamat [<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=infrastruktuur&F=M>]

Eesti majandus 1920- 1940 (PDF fail). [<http://www.ag.tartu.ee/oppematerjalid/Majandus.pdf>]. 24.03.2013.

Ehitus- ja remondiobjektid 2013. Valga- Suurekõrtsi kergliiklustee rajamine lõigul Valga linn- Riisali. [[http://www.mnt.ee/public/2013/2013\\_objektid\\_a3.pdf](http://www.mnt.ee/public/2013/2013_objektid_a3.pdf)]

**Fukuyama, F.** 1999. Social Capital and Civil Society. The Institute of Public Polisy George Mason University. [<http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm#I>]. 24.04.2013.

**Hess, B. H., Markson, W. E., Stein, P.J.** 2000. Sotsioloogia. Linna-, eeslinna- ja maaelu. Tallinn: Külüm

**Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** 2007. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina

**Hiob, M.** 2011. Valglinnastumine: mõisted (PowerPoint slaidid). [[http://www.eope.ee/\\_download/euni\\_repository/file/2122/Loeng%20Valglinnastumine%202011.pdf](http://www.eope.ee/_download/euni_repository/file/2122/Loeng%20Valglinnastumine%202011.pdf)] 12.02.2013.

**Hion, E., Lauristin, M., Vihalemm, P.** 1988. Meie muutuv elulaad. Tallinn: Eesti Raamat.

**Hoogendoorn, G., Visser, G.** 2004. Second homes and small-town (re)development: the case of Clarens. – Journal of Family Ecology and Consumer Sciences, vol 32, 2004, pp. 106

**Kalm, M.** 2009. Suvilakultuur Eesti NSVs. – *Estonica*, 27.10.2009. [[http://www.estonica.org/et/Suvilakultuur\\_Eesti\\_NSVs/](http://www.estonica.org/et/Suvilakultuur_Eesti_NSVs/)] 23.01.2013.

**Karelson, M.** 1997. Ka väiketalud olid elujõulised: – *Postimees*, 5.06.1997. [<http://www.postimees.ee-/leht/97/05/06/arvamus.htm>] 01.03.2013.

**Kaubi, J.** 1999. Agraarreformid läbi aegade, meil ja mujal. *Akadeemia*, nr 4. Eesti Kirjanike Liit, lk 790 – 819.

Kodanikud kui koostööpartnerid. 2002. Toimetaja Taklaja, A. Tallinn: Siseministerium

**Laherand, M-L.** 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk

**Lankotsa, E.** 2009. Ääremaal võib kohata ilusaid maalähedasi hooneid. – *Pärnu Postimees*, 24.01.2009. [<http://www.parnupostimees.ee/73328/aaremaal-voib-kohata-ilusaid-maalahedasi-hooneid/peeter.raidla@parnupostimees.ee>]. 24.03.2013.

**Leetmaa, K., Muga, M., Kährik, A., Silm, S.** 2011. Muutused nõukogudeaegsetes suvilapiirkondades, nende kujunemine uuselamurajooniks ja roll eeslinnastumises Tallinna ja Tartu linnaregioonides. Tartu

**Lepp, R.** 2009. Kokkuvõte konverentsist Kogukonna vedurid. Valgamaa Partnerluskogu. [<http://www.valgaleader.ee/et/uudised/126>]. 02.03.2013

**Loolaid, Ü., Sudakova, L., Körner, I.** 2003. Külavanema käsiraamat. Eesti külade ja Väikelinnade Liikumine Kodukant

**Lutsepp, E.** 2007. Asunduspoliitikast Eesti Vabariigis: Asundusameti tegevus 1929-1941. Ajalooline ajakiri, 2007, 3/4 (121/122), lk 443- 458

**Lutsepp, E.** 2006. Asundustalud luubi all. – Eesti Ekspress, 28.09.2006. [<http://www.arhliit.ee/uudised/artiklid/4345/>] 14.02.2013.

**Lutsepp, E.** 2008. Meie talutraditsionalism. – Eesti Kultuurileht Sirp, 9(3194), 22.02.2008, lk 3-4.

**Lutsepp, E.** 2006. Pätsu moodi kinnisvaraarendus. – Ajaleht Äripäev, 13.09.2006. [<http://www.ap3.ee/?PublicationId=31503ED6-39D4-4163-9D9874AA1E3959CE&code=63421>]. 21.03.2013.

**Värnik, R., Moor, A., Pöder, A., Prits, M., Leetsar, J., Sepp, V.** 2011. Maa, maalisus ja maapiirkond. – Maaelu arengu aruanne 2011. Tartu: Eesti Maaülikool Majandus- ja sotsiaalinstituut, lk 12 – 24.

Maaseadus 79/80, 156. 1919. Riigi Teataja. [<http://www.hot.ee/seadustekogu/skxi3-1.html>] 24.03.2013.

**Mattausch, R.** 1981. Siedlungsbau und Stadtneugründungen im deutschen Faschismus (kaudviide)

**Mäesalu, A., Vahtre, S., Laur, M., jt.** 1994. Eesti ajalugu: kronoloogia. Tallinn

**Noorkõiv, Sepp, V.** 2005. Linnad ja vallad arvudes 2005. Cities and rural municipalities in figures – Statistikaamet, November 2005, lk 8 – 21.

**Putnam, R.** 2008. Üksi keeglisaalis: Ameerika kogukonnaelu kokkuvarisemine ja taassünd. Tartu: Hermes.

Raavitsa küla Riisali piirkonna arengukava 2012- 2015.

**Raitviir, T.** 1981. Elulaadi tüübid Eesti NSV-s. – Elulaad ja elukeskkond. Koostanud Vihalemm, P., Ruutsoo, R. Tallinn: Eesti Raamat, lk 20 – 34.

**Reinart, T.** 1997. Kas asundustegevuse aeg on ümber? – Postimees, 26.05.1997 [http://www.postimees.ee/leht/97/05/26/majandus.htm] 14.03.2013.

Riisali detailplaneeringute kaart, ajalooline kaart, vallakeskuse asupaik (fotod). [http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis]. 15.02.2013.

**Ruutsoo, R.** Kodanikeühiskond, kolmas sektor ja sotsiaalne kapital. Riigikogu toimetised. 2011. [http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11838]. 13.08.2012.

**Sinberg, T.** 1993. Asundustegevuse võimalusi Eestis ja selle korraldamise põhijooni. Tallinn. Asunduskomisjoni väljaanne nr 2.

**Sinberg, T.** 1937. Uue asundustegevuse arengust Eestis 1929-1935.a. = Development of new settlements in Estonia 1929-35. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

**Smirnova, O., Sinisaar, M.** 2009. Elamuehitus ja kinnisvaraturu areng viimasel kümnendil. – Eesti statistika kvartalikirj, nr 4/2009, lk 8 – 17.

SWOT analysis. Discover new opportunities. Manage and eliminate threats.  
[[https://depts.washington.edu/oei/resources/toolsTemplates/SWOT\\_analysis.pdf](https://depts.washington.edu/oei/resources/toolsTemplates/SWOT_analysis.pdf)]. 2013.

**Tammaru, T.** 2001. Linnastumine ja linnade kasv Eestis nõukogude aastatel.  
Urbanisation and Urban Growth in Estonia During the Soviet Period. Tartu: Tartu  
Ülikooli Kirjastuse trükikoda.

Vabariigi Valitsuse poolt maaseaduse paragrahv 28 põhjal antud määrused maareformi  
teostamiseks.1927. Tallinn: Eesti Valitsus

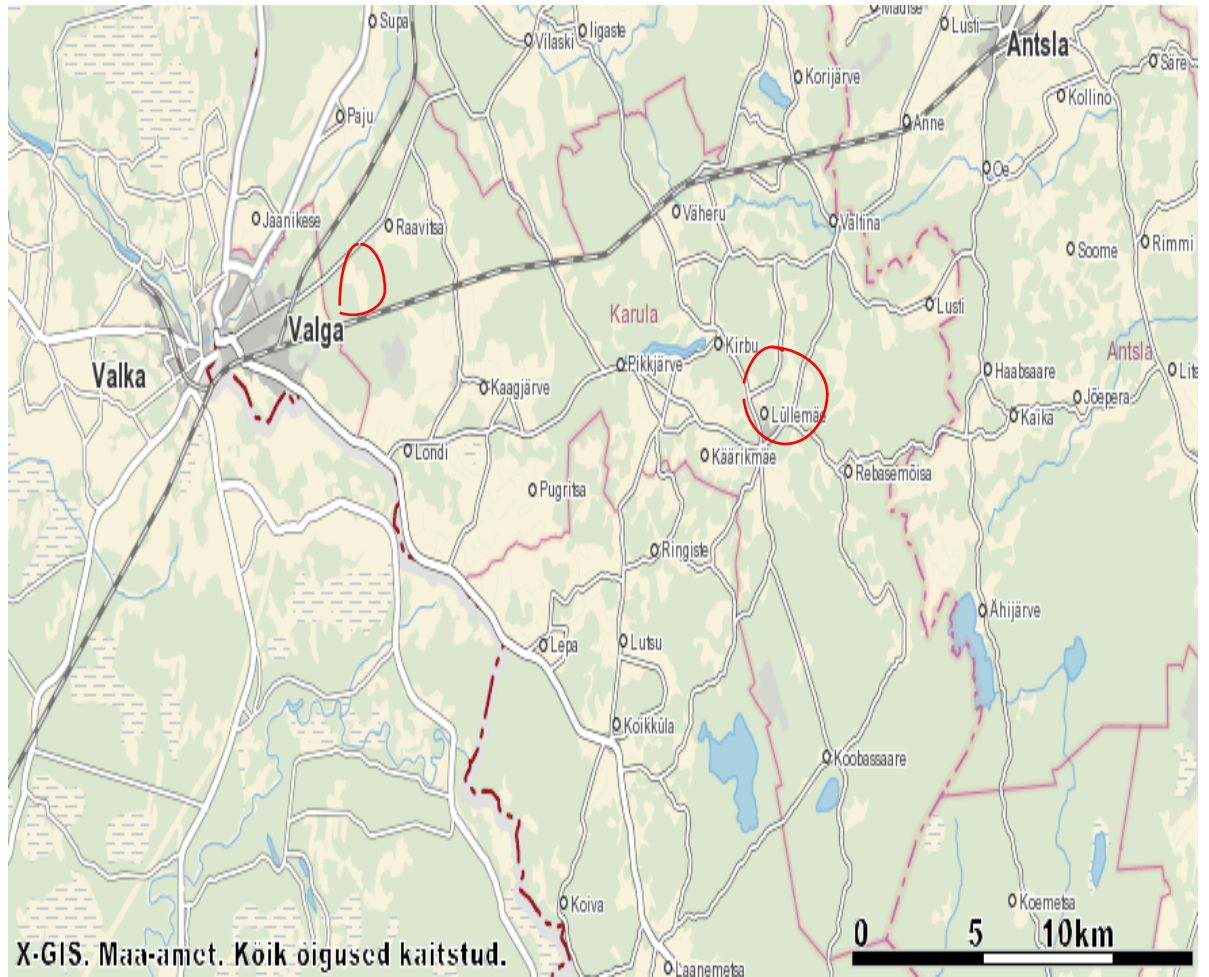
**Vihalemm, T.** 2001. Kompendium kursusele. Teadustöö alused ja seminaritöö. Tartu  
Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Why actoin research? Action research, vol 1(1). London, Thousand Oaks CA, New  
Delhi. SAGE Publications. 2003.

[[http://www.civitas.edu.pl/pub/nasza\\_uczelnia/projekty\\_badawcze/Taylor/Brydon-Miller.pdf](http://www.civitas.edu.pl/pub/nasza_uczelnia/projekty_badawcze/Taylor/Brydon-Miller.pdf)]. 07.03.2012.

# LISAD

## Lisa 1. Riisali kogukonna kaugus vallakeskusest



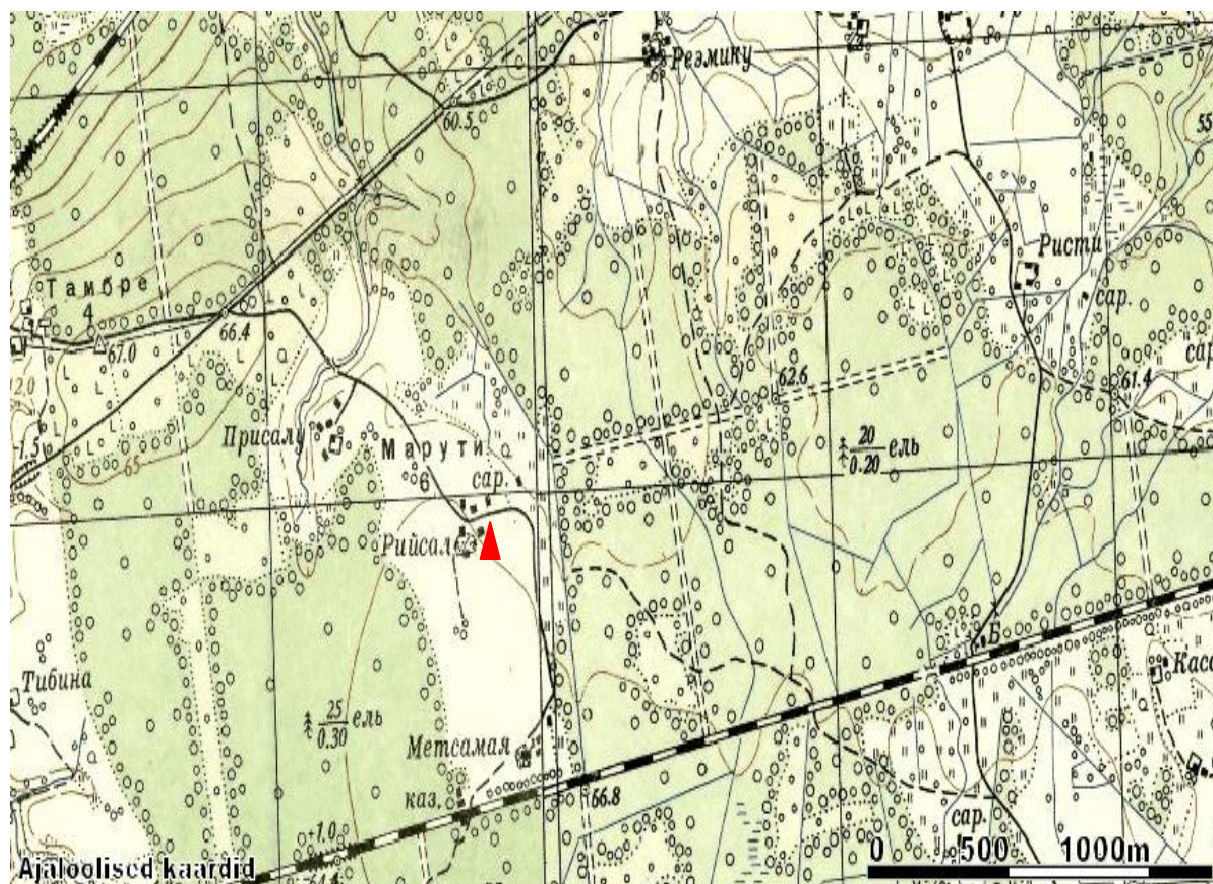
Allikas: Maa-ameti kaardiserver (<http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>) 2013 (autori kohandatud).

## Lisa 2. Riisali kogukonna detailplaneeringute kaart 2012.a.



Allikas: Maa-ameti kaardiserver (<http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>) 2013 (autori kohandatud).

### Lisa 3. Riisali ajalooline kaart 1938.a



Allikas: Maa-ameti kaardiserver (<http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>) 2013 (autori kohandatud).

## Lisa 4. Riisali kogukonna SWOT – analüüs

<p><b>Tugevused</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Linnalähedus</li> <li>• piirkond on ilus, rahulik ja vaikne</li> <li>• hea ühistranspordiliiklus Valga linna ja Riisali vahel</li> <li>• noorte pealekasv</li> <li>• tööealise elanikkonna juurdetulek</li> <li>• WIFI ühendus olemas</li> <li>• külaseltsi olemasolu ja aktiivsus kohaliku elu kujundamisel</li> </ul>	<p><b>Nõrkused</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• asustus vallakeskusest kaugel, KOV passiivsus</li> <li>• tsentraalne vee- ja kanalisatsiooni-süsteem välja arendamata</li> <li>• tänavavalgustus kogu piirkonna ulatuses välja arendamata</li> <li>• teede korrashoid halb</li> <li>• puudub mängu- ja spordiväljak</li> <li>• puudub kooskäimise ja vaba aja veetmise koht</li> <li>• kakskeelne elanikkond- takistused suhtlemisel, infoga kaasnevad arusaamatused</li> </ul>
<p><b>Võimalused</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• koostöö arendamine Karula vallavalitsusega</li> <li>• koostöö arendamine teiste Karula valla külade ja MTÜ-ga</li> <li>• elanike aktiivsuse suurendamine – külaseltsid, MTÜ-d</li> <li>• külavanema valimine</li> <li>• lastele ja noortele huvitegevuse arendamine (mängu- ja spordiväljakute rajamine)</li> <li>• külakeskuse/infotoa arendamine</li> <li>• rahalised toetused projektide näol</li> <li>• kohalike omavalitsuste liitmine</li> <li>• piirkonna elamusektori infrastruktuurse seisundi parendamine</li> </ul>	<p><b>Ohud</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• operatiivabi raske kättesaadavus, puuduvad tänavanimetused ja viidad</li> <li>• valla ääreala, KOV passiivsus, oht jääda perifeerseks piirkonnaks</li> <li>• KOV rahaliste vahendite puudumine piirkonna arendamiseks</li> <li>• naabrivalve puudub, varguste suurenemise oht</li> <li>• noored lahkuvad piirkonnast peale hariduse omandamist</li> <li>• noorte perede lahkumine teise valda/maakonda tööpuuduse tõttu</li> <li>• elanike passiivsus suureneb</li> <li>• elanikkond vananeb</li> <li>• linnastumine</li> </ul>

## Lisa 5. Ankeetküsimustik

### Hea Riisali elanik!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži avatud ülikooli sotsiaaltöö korralduse tudeng. Lõputöö raames koostan uurimust Uusasunduse elanike vajadustest sotsiaalse elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonna näitel.

Teie arvamused ja ettepanekud on väga olulised kuna nende põhjal selguvad vajalikud arengusuunad uusasunduses eluolu ja sotsiaalse elukeskkonna kvaliteedi tõstmiseks ning Teil kui Riisali kogukonna elanikul on võimalus oma sõna sekka öelda.

Olge hea ja vastake palun järgmistele küsimustele, hinnake erinevaid eluvaldkondi ning kindlasti märkige ära, mida tuleks eluolu kvaliteedi tõstmiseks teha. Küsimustele vastamine võtab aega keskmiselt 30 minutit.

NB! Ankeedile vastamine on anonüümne ja nimeliselt kedagi käesolevas uurimustöös ei kasuta. Uuringu tulemused avalikustatakse ning on kättesaadavad Pärnu Kolledži raamatukogus 2013.aasta kevadest.

Vastuseid ootan **25.veebruariks 2013. aasta**. Tagasta täidetud küsimustik kas:

- e-maili aadressil **tiina.lall@gmail.com**
- Riisalis Eesti Posti paigaldatud **oranži postkasti nr 21**

Ette tänades

Tiina Lall

## Lisa 5 järg

### I. Üldandmed

#### 1.1. Teie vanus

\_\_\_ aastat

#### 1.2. Teie sugu

\_ mees

\_ naine

#### 1.3. Haridustase (tõmmake sobivale vastusevariandile joon alla)

Kõrgharidus, kutseharidus, keskeriharidus, keskharidus, põhiharidus, muu haridus

#### 1.4. Kuidas Te olete Riisaliga seotud?

\_ ma elan siin

\_ oman suvilat kus vahest käin

\_ elan siin ainult suveperioodil

\_ muu variant

(põhjendage) \_\_\_\_\_

#### 1.5. Millised on Teie tulevikuplaanid seoses Riisaliga?

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

#### 1.6. Pereliikmete arv ja laste arv peres (arvestage ka ennast)

\_\_\_\_\_

### II. Riisali elanike hinnangud sotsiaalse elukeskkonna ja sotsiaalse infrastruktuuri kohta

#### 2.1. Mida Te arvate külakeskuse loomise vajalikkusest Riisalisse?

## Lisa 5 järg

---

2.2. Mida Te arvate lastele/noortele mängu- ja spordiväljaku loomise vajalikkusest Riisalisse?

---

2.3. Mida Te arvate külaplatsi loomise vajalikkusest Riisalisse?

---

2.4. Mida Te arvate naabrivalve piirkonna loomise vajalikkusest Riisalisse?

---

### III. Riisali elanike hinnangud KOV (Kohaliku omavalitsuse) võimekuse kohta osutada Riisali elanikkonnale avalikke teenuseid

3.1. Kuidas Te hindate kohaliku omavalitsuse (KOV) tegevust?

väga rahul

rahul

pigem ei ole rahul

ei ole üldse rahul

ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

---

3.2. Kuidas on Teile kättesaadav KOV poolt pakutav avaliku interneti punkti kasutamise võimalus?

täiesti kättesaadav

pigem ei ole kättesaadav

üldse ei ole kättesaadav

ei tarbi seda teenust

## Lisa 5 järg

ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

**3.3.** Kuidas on Teile kättesaadavad KOV poolt pakutavad võimalused noortekeskuses/ külakeskuses vaba aja sisustamiseks?

väga hea

hea

rahuldav

halb

väga halb

ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

**3.4.** Kuidas on Teile kättesaadav KOV poolt korraldatud konstaabliteenus

väga hea

hea

rahuldav

halb

väga halb

ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

**3.5.** Kuidas on Teile kättesaadavad vallakeskuses pakutavad spordiga tegelemise võimalused?

kättesaadavad

pigem ei ole kättesaadavad

üldse ei ole kättesaadavad

ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

## **Lisa 5 järg**

**3.6.** Kuidas on Teile kättesaadavad vallakeskuses pakutavad kultuuriüritustest osasaamise võimalused?

- kättesaadavad
- pigem ei ole kättesaadavad
- üldse ei ole kättesaadavad
- ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

**3.7.** Kui Teie peres on lapsi, siis millises KOV haridusasutuses (lasteaed, põhikool, gümnaasium, kutsekool, kõrgkool) nad õpivad?

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

## **IV. Riisali elanike eluolu edendamise vajadused elukvaliteedi tõstmiseks Riisalis**

**4.1.** Milliseid vaba- aja veetmise võimalusi võiks Teie arvates Riisalis arendada?

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

**4.2.** Millised ühisüritused Teie arvates võiksid Riisalis toimuda?

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

**4.3.** Millistest Riisali ühisüritustest korraldamisest Te võtaks osa?

\_\_\_\_\_

**4.4.** Kuidas saaks Teie arvates mõjutada kodanike aktiivsus Riisali mainet?

\_\_\_\_\_

**4.5.** Millised on Teie arvates Karula vallavalitsuse ülesanded Riisali elanike eluolu arengu soodustamisel?

**Lisa 5 järg**

---

**V. Külaelu edendamise võimalused Riisali kogukonnas**

**5.1.** Millised on Teie arvates Riisali tugevad küljed?

---

**5.2.** Millised on Teie arvates Riisali võimalused edasi arenemiseks?

---

**5.3.** Millised on Teie arvates Riisali nõrgad küljed?

---

**5.4.** Millised tegurid ohustavad Teie arvates Riisali arengut?

---

**5.5.** Millised on Teie arvates hetkel Riisali 3 kõige suuremat probleemi?

1.

---

2.

---

3.

---

**5.6.** Kes Teie arvates peaks neid lahendama ja kuidas?

---

---

**5.7.** Millised probleemid on Teie arvates lahendatavad oma jõududega ja kuidas?

---

**5.8.** Millisena Te kujutate Riisali ette aastatel 2013- 2018

---

## Lisa 5 järg

---

---

### VI. Riisali kogukonna elanike rahulolu elamisega Riisalis

#### 6.1. Kuidas Te hindate internetiühenduse kvaliteeti Riisalis?

- väga hea
- hea
- rahuldav
- halb
- väga halb
- ei tarbi internetti

(Põhjendage)

---

#### 6.2. Kuidas Te hindate küla heakorda Riisalis?

- väga hea
- hea
- rahuldav
- halb
- väga halb

(Põhjendage)

---

#### 6.3. Kuidas Te hindate elukeskkonna turvalisust Riisalis?

- väga hea
- hea
- rahuldav
- halb
- väga halb

(Põhjendage)

---

## Lisa 5 järg

**6.4.** Kuidas Te hindate operatiivabi ( päästeamet, politsei, arstiabi) kättesaadavust Riisalis?

väga hea

hea

rahuldav

halb

väga halb

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

**6.5.** Kuidas Te hindate ühistranspordi sagedust Karula vallakeskuse ja Riisali vahel?

väga hea

hea

rahuldav

halb

väga halb

ei oska öelda

(Põhjendage) \_\_\_\_\_

**6.6.** Kuidas Te hindate ühistranspordi sagedus Valga linna ja Riisali vahel?

väga hea

hea

rahuldav

halb

väga halb

ei oska öelda

(Põhjendage)

\_\_\_\_\_

**6.7.** Kuidas Te hindate laste koolis/lasteaias käimise võimalust Riisali piirkonnas?

väga hea

**Lisa 5 järg**

hea

rahuldav

halb

väga halb

ei oska öelda

(Põhjendage)

---

**6.8.** Kas Te sooviksite lisada veel midagi, mida antud küsimustik ei sisaldanud?

---

---

**Suur aitäh Teile vastamast!**

## **Lisa 6. Ekspertintervjuu ankeetküsimustik – Valga linnapea**

Ekspertintervjuu ankeetküsimustik

VASTAJA: Kalev Härk

AMETIKOHT: linnapea

### **1. Millist kasu saaksid Riisali kogukonna elanikud Valga linnaga liitumisest?**

Juba praegu arvestab Valga linna ühistransport Riisali elanike vajadustega, ehk siis linna ühistransport sõidab Valga linna piirest väljapoole Riisali bussipeatuseni Tambre tee ääres. Sealsetelt elanikelt on tulnud ka ettepanekuid liini pikendamiseks Riisali nn keskuse poole, kus on tihedam asustus, see on umbes 2 kilomeetrit. Teada on ka, et Riisali püsielanikud registreerivad ennast Valga linna elanikeks, et saada osa linna teenustest, nt lasteaed. Samas on ka teada, et Riisalisse alaliselt elama kolunud inimesed on pärit enamasti Valgast, kes seal asuvatest suvilatest on elumajad ehitanud. Riisali ühinemine Valga linnaga oleks selle asunduse loomulik tulevik ja viiks kõik linna teenused kogu külani, see puudutab lisaks teehooldust, vee- ja kanalisatsiooniühendusi, sotsiaalteenuseid jpm, mis on seotud omavalitsuse territooriumi ja sealse alalise elanikkonnaga. Karula valla jaoks jääb Riisali siiski ääremaaks.

### **2. Millist kasu saaks Valga linn kui Riisali kogukond liituks Valga linnaga?**

Valga linn saab linnakodanikeks ka Riisali elanikud, kes linna teenuseid niikuinii tarvivad. Peamise kasuna kaasneb elanikelt tulumaksu laekumine, kuid ka seniselt juba linnaga ühendatud kogukonna loomulik liitumine linnaelanikega, et oleks võimalik kogukonna huvides ja nendepoolsetel kaasarääkimisel teenuseid arendada.

### **3. Millist kasu saaks Karula vald Valga linnaga liitumisest?**

Valga linn arvestab oma arengutes ja tulevikuplaanides juba aastaid oma loomuliku ühinemispirkonnaga, need on kõik Valga linna ümbritsevad vallad: Hummuli, Tõlliste, Õru, Karula, Taheva. On läbi viidud ühinemise tasuvuse uuring. Kuigi esialgselt ühinemises otsest rahalist kasu ei nähta, on see siiski vajalik ja tulevikus väga tõenäoline stsenaarium. Ühinemise suurim kasu on teadmiste ja oskuste jagunemine

kogu piirkonnale, et tugevdada ja arendada siinset piirkonda. Kuna juba praegu kasutavad paljud Karula elanikud Valga linna teenuseid, käiakse siin tööl, samas pole vahemaad nii suured, et loobuda maal elamisest, siis selle pinnalt oleks Valgal ja Karulal palju ühiseid arenguid. Karula vallal on teistest nn ühinemispriirkonna valdadest mitmel külal tihedad seosed Valga linnaga ning sealsed elanikud on selleks ka ettepanekuid teinud, nt Kaagjärve küla.

#### **4. Mida võib kaasa tuua Riisali kogukonna elukeskkonna arengule Valga linnaga mitte liitumine?**

Kuna Riisali jääb Karula valla jaoks siiski ääremaaks, siis võib see ääremaastumine süveneda teenuste kättesaadavuse mõttes. Karula valla keskus jääb Riisali elanikele ebamugavasse kaugusse, ühistranspordiühendus vallakeskusesse puudub. Kehtiv omavalitsuste finantseerimise süsteem ei arvesta olukorda, et näiteks Valga linn saab Karula vallas asuvat, kuid linnaga seotud kogukonda kuidagi toetada või arendada.

#### **5. Mida võib kaasa tuua Karula valla arengule Valga linnaga mitte liitumine?**

Rääkides ühinemispriirkonna valdadega on nende suurim hirm kohaliku identiteedi kadu, valitsemise kaugeks jäämine ja kohalike elanike huvide mitteamistamine, investeringute koondumine Valga linna. Need on tõsised teemad ja neid tuleb kindlasti käsitleda. Kõikide valdade eraldi toimetamisel jääme igavesti konkureerima teenustega, mida paratamatult mingil hetkel väikeses vallas kvaliteetselt ei suuda pidada, näiteks koolid, arstiabi.

**Suur aitäh Teile vastamast!**

## **Lisa 7. Ekspertintervjuu ankeetküsimustik– Karula vallavanem**

Ekspertintervjuu ankeetküsimustik

VASTAJA: Rain Ruusa

AMETIKOHT: vallavanem

### **1. Millist varianti Te ise eelistate haldusterritoriaalse reformi läbiviimisel:**

#### **1.1. Karula- Taheva- Tõlliste (põhjendage)**

Pooldan rohkem seda varianti, kuna toimub liitumine rohkem võrdsete partnerite vahel. Samas kuna ka uue omavalitsuse elanike arv jääb väikseks on rohkem liitujaid vaja.

#### **1.2. Karula- Taheva- Tõlliste- Valga linn (Põhjendage)**

Ei poolda kuna linn saab domineerivaks pooleks ja jõudude vahekord kaldub linna kasuks.

### **2. Millist kasu saaks Karula vald Valga linnaga liitumisest? Põhjendage**

Ei oska öelda aga arvan, et otsest kasu ei tule.

### **3. Millist kasu saaks Valga linn Karula vallaga liitumisest? Põhjendage**

Valga linn saab juurde kodanikke ja maad millele laieneda.

### **4. Mida toob kaasa Karula valla arengule Valga linnaga mitte liitumine?**

Ma arvan, et mitte midagi, sest Karula areng ei ole seotud Valga linnaga.

### **5. Millised hüved kaoksid Riisali kogukonna elanikel, kui Karula vald ei liituks Valga linnaga? Põhjendage**

Ei saa küsimusest aru. Mitteliitumist ei saa ju karistada mingite hüvede kaotamisega.

### **6. Mida Te arvate sellest, kui Riisali kogukond sooviks liituda Valga linnaga?**

Liitumine on vaba tahe ja kui mingi piirkond niimoodi otsustab ja asi juriidiliselt korrektne ning ka Valga linn sellest huvitatud siis ei ole põhjust vastu olla.

**7. Kuidas mõjutaks Karula valla arengut Riisali kogukonna liitumine Valga linnaga? Põhjendage**

Laekumata jääks mõne Karula valda sissekirjutatud kodaniku tulumaks ja Karula valla elanikkond väheneks. Vallal väheneb teehoolde koormus ja vabanenud vahendid saab suunata mujale.

**8. Millised on Teie arvates Karula vallavalituse ülesanded Riisali kogukonna elanike eluolu arengu soodustamisel?**

Karula vald peab pakkuma oma valla kodanikele seaduses ettenähtud teenuseid.

**9. Millised on Teie arvates Riisali kogukonna elanike eluolu võimalused edasi arenemiseks? Põhjendage**

Kõigepealt peab kogukond saavutama ühised eesmärgid ja panema paika prioriteedid. Kahjuks vesteldes Teie piirkonna erinevate inimestega tuleb ette väga erinevaid soovet. Jääb tunne, et Riisali piirkonnas on mitu kogukonda, kes ajavad oma asja.

**10. Millised on Teie arvates Riisali tugevad küljed? Põhjendage**

Valga linna lähedus. Seal on töökohad, teenuskeskused jne.

**11. Millised on Teie arvates Riisali nõrgad küljed? Põhjendage** Väljaehitamata taristu. Nõukogudeaegne suvilapiirkonna planeering. Kasutamata ja lohakile jäetud krundid.

**12. Millised tegurid ohustavad Teie arvates Riisali kogukonna elanike eluolu ja sotsiaalse elukeskkonna väljaarendamist?**

Väljaehitamata taristu (vesi, kanalisatsioon)

**13. Millised on Teie arvates hetkel Riisali 3 kõige suuremat probleemi?**

1. Puudulik taristu (vesi, kanalisatsioon, tänavad)

2. Piirkonna identiteet (kuhu kuuluda Karula või Valga)

3.

**Suur aitäh Teile vastamast!**

## **SUMMARY**

### THE NEEDS OF THE RESIDENT OF NEW SETTLEMENTS FOR THE LIFE QUALITY IMPROVEMENT IN A SOCIAL ENVIRONMENT – A CASE STUDY OF RIISALI COMMUNITY

Tiina Lall

The significance of this study lies in the fact that the public services provided by the local government are inaccessible to the residents of Riisali, which results in lower life quality and fewer recreational opportunities for the residents, as well as possible social exclusion. This means that the residents of Riisali do not have access to services and resources provided by the local government, such as social services and benefits, education, health care services, information technology, opportunities for cultural or recreational activities.

Riisali community is located in Raavitsa village on the fringe of Karula rural municipality and the town of Valga. For people living in a peripheral area such as Riisali, public services provided by Karula rural municipality are inaccessible for a number of reasons: logistic distance from the centre of the rural municipality, which does not allow the residents of Riisali to consume public services provided by Karula rural municipality, or a registration of residence in another local government.

The purpose of this study was to analyze the social environment and social infrastructure of Riisali community in Karula rural municipality, the local government's ability to provide public services to its residents and the needs and opportunities for promoting rural life in Riisali, as well as the residents' satisfaction with living in Riisali. Based on the formulated problems, the following assignments had to be fulfilled in order to write the study and to achieve its purpose:

- To research theoretical literature and develop the theoretical framework of the study

- To plan the study, compile the survey questionnaire and sample
- To conduct the survey and analyze the collected data
- To draw the main conclusions from the study and based on these conclusions, make suggestions to the Karula Rural Municipality Government, Valga Town Government and the board of Riisali Village Association of ways to improve the life quality in the social environment of Riisali.

In the course of writing this thesis, a qualitative action research study was conducted. A mixed methods approach was used to collect data so that the points of view and the “voice” of the subjects would be clearly demonstrated. The subjects were selected purposefully.

The data collection period lasted from February 12, 2013 until February 26, 2013. The study population consisted of Karula rural municipality residents. The sample included all 34 families living in Riisali and the questionnaire survey was paper-based.

In this study, a semi-standardized expert interview method with three members of Karula Rural Municipality Government and the mayor of Valga was used. This method was chosen, because it enabled the interviewees to express their thoughts freely and indicated what each interviewed person considered important, regarding the promotion of social environment and the development needs in Riisali community.

In the course of the study, a total of 34 families living in Riisali answered the questionnaire survey. The expert interview questions were answered only by the mayor of Karula rural municipality and the mayor of Valga Town. Other members of Karula Rural Municipality Government did not provide any answers for the expert interview.

According to the study, 53% of respondents were men and 47% were women, which indicates that men were more inclined to answer. Only 27% of the respondents were satisfied with the local government’s work process, 73% of the respondents assessed the work process as somewhat unsatisfactory. Therefore, a conclusion can be made of the negative influence of the peripheral area on the residents of the community, because

public services provided by Karula rural municipality are inaccessible to the residents of Riisali, which could result in social exclusion.

The survey showed that 71% of the respondents do not use public transport between the rural municipality centre and Riisali, 29% of the respondents rated using public transport as very bad. Public transport between Riisali and Valga, which 71% of the respondents rated as satisfactory, is used more often. However, the survey also showed that respondents aged 25-35 years rated public transport between Riisali and Valga as bad, since they have little children who attend kindergartens or schools in Valga and public transport's morning schedule is not convenient for them to get there.

Based on the study, it can be concluded that the own-initiative participation of residents in improving the quality of life in Riisali is a process that brings people together in order to achieve common goals, which helps create inter-residential networks. Shared recreational opportunities and building a village square, playgrounds and sports pitches in Riisali bring the community together, which results in cooperation in order to establish common goals. There is a need to choose a representative from the community who would act as a mediator between the local government and the community and possibly as a leader of the village, whose enthusiastic action could revive the life in a peripheral area of a municipality. The activities of the leader would stimulate people to do something as one unit, which could result in the development of club activities in the village and strengthen the cooperation with other villages in Karula rural municipality, non-profit organizations and businesses. This would promote social inclusion and improve the quality of life in Riisali community which would make the area more appealing and pleasant to live in.

The study showed that joining Valga town is also considered as a possibility, which would cease the division of funds between municipality governments and mean that the residents of Riisali would have better access to social services and benefits provided by the town. Other public services, such as education, health care services, police service and opportunities for cultural or recreational activities are consumed in the town of Valga, which is closer to home and does not cause logistic problems to the residents of Riisali.

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina Tiina Lall

11.03.1978

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Uusasunduse elanike vajadused sotsiaalse elukeskkonna elukvaliteedi tõstmiseks Riisali kogukonna näitel

mille juhendaja on Matti Raudjärv,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **15.05.2013**